

№ 11 – 12 (832 – 833)

Сакавік 2021 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

kazeta.by

bfk.by

У нумары:

☞ **Памяць:** *Міхаіл Дрынеўскі, Казімір Сваяк, Яраслаў Вашчак* – стар. 2, 3, 7

☞ **Талака:** *выхоўвае кніга, узвышае жывапіс* – стар. 6

☞ **Па-за кадрам:** *касцёл Святога Вацлава ў Ваўкавыску* – стар. 10

На тым тыдні...

Ратуюцца спадчынай

✓ Польскі празаік, сцэнарыст і журналіст, які паходзіў з Глыбоччыны, **Тадэвуш Даленга-Мастовіч** (1898 – 1939) быў самым высокааплатным пісьменнікам міжваеннай Польшчы і запатрабаваным стваральнікам кінасцэнараў, некаторымі з якіх перад Другой сусветнай вайной зацікавіліся ў Галівудзе. Гэтаму творцу была прысвечаная чарговая сустрэча ў рамках цыкла «Санаторый пад клепадрай», што адбылася **9 сакавіка**. Сярод асноўных тэмаў – ад часопіснай фельетаністыкі да раманаў-бестселераў, беларускія матывы ў творчасці польскага аўтара, прычыны шалёнага поспеху ў чытачоў, грамадска-палітычная сатыра пісьменніка («Кар’ера Нікадэма Дызмы»), «Знахар» у версіях Міхала Вашынскага і Ежы Гофмана, раманы пісьменніка на старонках часопіса «Польмя».

Удзел бралі перакладчыкі Марыя Пушкіна і Алеся Емяльянава-Шыловіч, галоўны рэдактар часопіса «Польмя» Алена Мальчэўская, літаратар Андрэй Хадановіч.

✓ **10 сакавіка** ў Нацыянальным гістарычным музеі

Рэспублікі Беларусь прайшло адкрыццё фотавыставы «Даліна Руж» секцыі «Аналагавы Фотадымак» грамадскага аб’яднання фатографіаў. Гэта трэцяя паліка выстава – вынік творчых фотапленэраў, што распачынуліся на некалькі гадоў.

Ружаны – менавіта так называецца гарадскі пасёлак у Пружанскім раёне, што мае багатую гісторыю і ўнікальную архітэктурную. Ключовай славаўсцю з’яўляецца палацавы комплекс Сапегаў – цэнтральная рэзідэнцыя аднаго з найбагацейшых магнатскіх родаў нашай краіны. Тут ёсць таксама царква Святых Пятра і Паўла. Фатографы не маглі пакінуць па-за ўвагай і касцёл Святога Казіміра.

Куратар і ідэйны натхняльнік выставы і секцыі «Аналагавы Фотадымак» – Уладзімір Суцягін; удзельнікі Віктарыя Розум, Таццяна Заранок, Анастасія Шпакава, Надзея Паўлава, Аленка Данброва, Галіна Ламака, Дзяніс Співак, Сяргей Кулагін, Яўген Гараўскі, Уладзімір Пехпераў, Віталь Ціхаміраў, гісторык Валянцін Калнін, У. Суцягін.

Выстава працуе па 28 сакавіка.

✓ **10 сакавіка** ў мастацкай галерэі «Універсітэт куль-

туры» адбылося адкрыццё выставы «**Волшебных сказок голоса**» мастачкі Аляксандры Раманавай. Мастачка нарадзілася ў Віцебску, скончыла Віцебскае вучылішча мастацтваў, Беларускае дзяржаўнае ўніверсітэт культуры і мастацтваў. Экспазіцыю складаюць 4 серыі графічных працаў, аб’яднаных тэматыкай казачных і міфічных вобразаў. Казачны і рэальны свет у яе працах пераплітаюцца і робяцца адзінай прастораю. Асаблівасцю кожнай працы з’яўляюцца аб’ёмнасць манахрамнай выявы, цікавасць да дэталей, дэкаратыўнасць. Вобраз анёла з’яўляецца ў творчасці мастачкі цэнтральным. Да яго аўтар звярталася неаднаразова як мастак, рэжысёр і драматург.

Пабачыць казачных герояў можна да 24 сакавіка.

✓ **3 11 сакавіка** ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь працуе персанальная выстава акварэльных і графічных работ Аляксандра Лакоткі «**Вобразы мілья роднага краю...**». Праводзіцца ў рамках мерапрыемстваў, прысвечаных Году народнага адзінства.

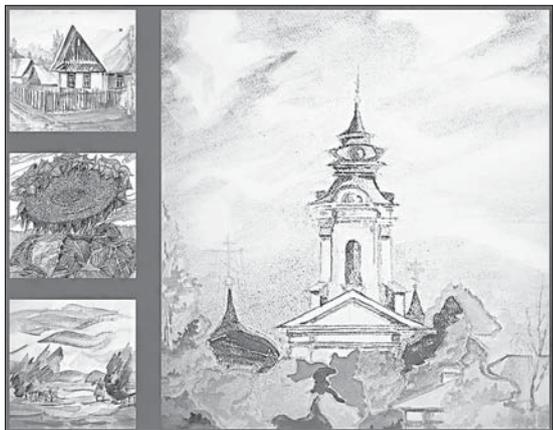
А. Лакотка – архітэктар, акадэмік НАН Беларусі, доктар гістарычных навук, доктар архітэктуры, прафесар. У сваёй прафесійнай дзейнасці

займаецца навуковай працай у галіне тэорыі і гісторыі, аховы і рэстаўрацыі помнікаў архітэктуры. Даследчык агульных і рэгіянальных рысаў беларускага народнага дойлідства. Стварыў навуковую канцэпцыю гістарычнага феномена беларускай архітэктуры як выніку сінтэзу будаўнічага мастацтва Усходу і Захаду Еўропы.

Вывучаючы гісторыка-культурную спадчыну, шмат падарожнічае па Беларусі і выканаў не адну серыю акварэльных і графічных работ краявідаў рэгіёнаў,

запаведных мясцінаў, прыгожых відарысаў. Любімыя тэмы мастака – прырода, палі і лугі, лясы і далагляды, тыповыя беларускія вёскі: Залессе і Зарэчча, Сабалацце і Балотчыцы, Селішча, Нізак, хутары і мястэчкі (Дзятлава і Рубяжэвічы, Гервяты і Варняны, Соля і Свір), помнікі дойлідства. Пры ўсёй лірычнасці, малюнкі дакументальна дакладныя: гэта летапіс роднай зямлі нашчага часу, дар нашчадкам, пасыл у будучыню.

Выстава працуе па 4 красавіка.

Скарыстаная інфармацыя з ведамаленняў Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь, Польскага інстытута ў Мінску, мастацкай галерэі «Універсітэт культуры»

Сябры, ідзе падпіска на «Краязнаўчую газету» на 2-і квартал. Будзьма разам!

Фотафакт

17 сакавіка ў Мінскім гарадскім Палацы культуры адбылася ўрачыстая вечарына з нагоды 35-годдзя з часу заснавання ўзорнага фальклорнага ансамбля «Жавароначкі». За шматгадовую плённую творчую дзейнасць і эстэтычнае выхаванне дзяцей і моладзі, папулярнасцю народнага мастацтва Беларусі ГА «Беларускі фонд культуры» ўзнагародзіў ансамбль «Жавароначкі» і яго мастацкага кіраўніка Наталлю Баяльскую граматамі і памятнымі сувенірамі.

Наталля Баяльская і Тадэвуш Стружэцкі

Навіны БФК

Конкурс харавых калектываў можа атрымаць імя Міхаіла Дрынеўскага

Наша газета распавядала пра хормайстра, дырыжора Міхаіла Паўлавіча Дрынеўскага, які нядаўна заўчасна пайшоў з жыцця. У межах рэалізацыі праекта «Народнаму артысту – народнае ўшанаванне» Грамадскага аб'яднання «Беларускі фонд культуры» быў накіраваны ліст з прапановамі ў Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь. Нядаўна прыйшоў адказ за подпісам намесніка міністра культуры В. Грамады. У ім гаворыцца:

«Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь цалкам падтрымлівае прапанову аб годным ушанаванні памяці Міхаіла Паўлавіча Дрынеўскага, народнага артыста Беларусі, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь і прэміі “За духоўнае адраджэнне”, прафесара, дырыжора, фальклары-

ста, этнографа, майстра харавога мастацтва.

З імем М.П. Дрынеўскага сапраўды звязана станаўленне і развіццё шматлікіх аматарскіх і прафесійных калектываў народнай песні і іх творчыя дасягненні, правядзенне фестываляў і святаў. Грамадскае аб'яднанне “Беларускі саюз музычных дзеячаў”, якое ўзначальваў Міхаіл Паўлавіч, выступіла заснавальнікам многіх конкурсных мерапрыемстваў, у тым ліку сярод навучэнцаў устаноў адукацыі ў сферы культуры.

З мэтай ушанавання памяці М.П. Дрынеўскага лічым мэтазгодным правесці конкурс імя М.П. Дрынеўскага сярод харавых калектываў у межах Рэспубліканскага фестывалю харавога мастацтва “Пеўчае поле”, улічваючы, што ўдзельнікамі Рэспубліканскага фестывалю з’яўляюцца

харавыя калектывы з народнай і акадэмічнай манерай выканання, а таксама царкоўныя і дзіцячыя хары з розных рэгіёнаў рэспублікі.

Канчатковае рашэнне можа быць прынята арганізатарамі Рэспубліканскага фестывалю харавога мастацтва “Пеўчае поле” падчас правядзення аргкамітэта фестывалю.

Інфармуем таксама, што Лельчыцкім райвыканкамам падтрыманы прапановы ГА «БФК» аб наданні імя М. Дрынеўскага Лельчыцкай дзіцячай школе мастацтваў, а Беларускім грамадска-культурным таварствам у Польшчы – аб заснаванні памятнага дыплама і прыза М. Дрынеўскага для ўзнагароджання пераможцаў традыцыйнага Агульнапольскага фестывалю «Беларуская песня».

Уласная інфармацыя

Міхаіл Дрынеўскі пад час фестывалю «Пеўчае поле». Фота з архіву Тадэвуша Стружэцкага

Каб любіць вёску

100-годдзе народнага пісьменніка Беларусі Івана Мележа бярэзінскія бібліятэкары адзначылі мясячнікам папулярнасці творчасці юбіляра «Каб любіць вёску – будзем чытаць Мележа». Знакавая мележаўская трылогія «Палеская хроніка» – сімфонія вясковага жыцця, гімн беларускай вёсцы і цесна знітаным з роднымі мясцінамі вяскоўцам.

Мясячнік актуалізаваў у бібліятэках акцыю ў гонар вяскоўцаў, якія з’яўляюцца сімвалам прыстойнасці і вернасці роднаму краю. У Мачаскай бібліятэцы на ўсю моц гучала рэклама пачыну жыхароў маленькай вёсачкі Дубраўка, што за 7 км ад Мачаска, якія штогод з 2009 г. спяшаюцца ў родную вёску на спатканне з малой радзімай, з’язджаюцца сюды з гарадоў. У аграгарадку Косаўка ўзгадвалі паказальны прыклад жыхара суседняй вёскі Аўгустова А. Равава, які на мясцовым аўтобусным прыпынку ўстанавіў камень з выбітым тэкстам верша пра вёску. Багушэвіцкая бібліятэка-клуб у ходзе агіт-кампаніі «Вёску на горад не прамянялі» славіла пачыну цэлага класа 1981 г. выпуску мясцовай школы, які практычна цалкам застаўся ў роднай вёсцы і склаў асноўных пасяленцаў вуліцы Маладзёжнай. Любушанская бібліятэка з гонарам распавяла пра вёску Несцяроўка, названую па прозвішчы першага пасяленца Несцяроўча. Гэтае прозвішча цяпер самае распаўсюджанае ў вёсцы, а род Несцяроўчыцаў з 1607 г. мае свой герб. Жыхарам аграгарадка Лешніца мясцовы бібліятэкар прадставіла асобы шчырых рупліўцаў сельскай гаспадаркі – самага знанага аграрыя раёна, кавалера чатырох ордэнаў, старшыню перадавога ў БССР калгаса «Ленінскія дні» Г. Рэута, які аддаў сельскай гаспадарцы без малага паўстагоддзя, і загадчыцы МТФ «Лешніца», дэпутата Вярхоўнага Савета БССР, дэлегата XXV з’езда КПСС Г. Дзюк.

Акцыя «На ўсё жыццё – адна мясціна» Паплаўскай бібліятэкі прадставіла рэкорды вернасці роднаму краю карэнных жыхароў вёскі, сярод якіх педагагічная дынастыя Чарнушэвічаў у трох пакаленнях.

Пагосцкая бібліятэка зладзіла акцыю «Паміж дзвюма радзімамі», у ходзе якой былі агучаны цікавыя факты біяграфіі перасяленца з Хойніцкага раёна В. Хорсана, які нейкі час жыў па суседстве з роднай вёскай Мележа Гліншча, а цяпер жыве на Бярэзіншчыне.

У кожнай другой бібліятэцы раёна мясячнік уквечылі акцыі «Ад вясковага парога – у вялікі свет дарога», пад час якіх з гонарам гучалі прозвішчы вяскоўцаў, заручоных сваім нараджэннем з Бярэзіншчынай: кампазітара, фалькларыста М. Равенскага з вёскі Капланцы (Косаўская бібліятэка); вучонага, прэзідэнта Акадэміі навук БССР, Героя Сацыялістычнай Працы, лаўрэата Дзяржпрэміі СССР і БССР М. Барысевіча з вёскі Луны Мост, жывапісца (XIX ст.) В. Ваньковіча з вёскі Каложыца, былога дырэктара Барысаўскага крыштальнага заводу, аўтара 17-і вынаходніцтваў, лаўрэата прэміі Савета Міністраў СССР А. Гайдукі з вёскі Дзімешкаўка (Ушанская бібліятэка); заслужанага работніка культуры Беларусі, майстра па вырабе скрыпак, альтоў і ліраў (у т.л. для фальклорных калектываў «Песняры», «Бяседа», «Харошкі», «Крупіцкія музыкі») У. Жукіўскага, дoктара тэхнічных навук, прафесара, член-карэспандэнта Расійскай акадэміі прыродазнаўчых навук і Еўрапейскай акадэміі прыродазнаўчых навук і Ёўрапейскай акадэміі прыродазнаўчых навук і Ешчанка, уладальніцы Усесаюзнага прыза імя П. Ангелінай, механізатара, «Жанчыну года Рэспублікі Беларусь» у намінацыі «За адраджэнне вёскі», «Чалавека года Міншчыны», ганаровага грамадзяніна вобласці Т. Захожай з вёскі Пагост (Пагосцкая бібліятэка).

Напоўненыя патрыятычным энсам былі акцыі Ушанскай і Косаўскай бібліятэкаў «Са сталіцы – у вёску» са шчырай хвалою землякам, былым жыхарам сталіцы, а цяпер вяскоўцам: вядомым півару, вырабляльніку дубовых бочак з вёскі Старая Машчаница М. Шукану і слыннаму пенсіянеру-дачніку вёскі Капланцы, кандыдату тэхнічных навук, вучонаму НАН Беларусі Г. Анцыпаву.

Бярэзінская раённая бібліятэка паралельна з рэкламай твораў Мележа прэзентавала самавыдатаўскую Кнігу рэкордаў бярэзінскіх вёсак і вяскоўцаў «Самы! Самае! Самая!». Бібліятэкары з гонарам агучвалі чытацкія рэкорды месяца прыхільнікаў творчасці І. Мележа і роднага слова.

*Тамара КРУТАЛЕВІЧ,
загадчык аддзела маркетынгу
Бярэзінскай цэнтральнай бібліятэкі*

Каб любіць Беларусь

Выражэнне светаўспрыняцця і светаадчування чалавека праз зменлівасць пораў года ў паэме Якуба Коласа «Новая зямля» і ў рамане Аляксандра Пушкіна «Яўген Анегін»

У творчасці кожнага вялікага майстра слова ёсць самы значны твор, у якім з выключнай мастацкай сілай увасоблены маральныя і эстэтычныя ідэалы аўтара як асобы. У Якуба Коласа такім творам з'яўляецца паэма «Новая зямля», у творчасці А. Пушкіна – раман у вершак «Яўген Анегін».

«Новая зямля» Якуба Коласа – класічны твор беларускай літаратуры, на думку А. Лойкі, «эпахальная энцыклапедычная паэма, твор нацыянальнага жыцця».

«Яўген Анегін», па словах В. Бялінскага, «энцыклапедыя рускага жыцця» таго часу.

Карціны прыроды ў Якуба Коласа і А. Пушкіна – адлюстраванне эпохі, мера часу і велічы чалавека, выражэнне светаўспрыняцця і светаадчування аўтара.

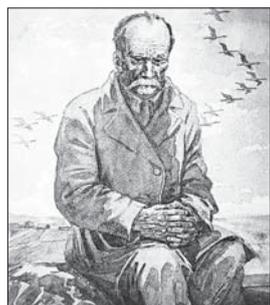
Актульнасць абранай тэмы заклучаецца ў тым, што зараз востра стаіць пытанне аб сувязі чалавека і прыроды, яго свядомага, беражлівага стаўлення да яе. Творы вялікіх майстроў слова здольныя абудзіць у свядомасці людзей любоў да прыроды, роднай зямлі, пачуццё нацыянальнай годнасці.

Мэта работы: параўнаць вобразы прыроды і іх мастацкія функцыі ў паэме Якуба Коласа «Новая зямля» і рамане «Яўген Анегін» А. Пушкіна.

Задачы:
• разгледзець функцыі лірычных адступленняў у літаратурных творах; герояў твораў на фоне карцінаў прыроды; погляды пісьменнікаў на ўзаемаадносінны чалавека з прыродай;

• абгрунтаваць ролю пейзажу ў фарміраванні мастацкай прасторы паэмы «Новая зямля» і рамана «Яўген Анегін»;

• паказаць, што іх героі жывуць у суладдзі з навакольным асяроддзем, што пейзажы выконваюць разнастайную мастацкую функцыю.

Ілюстрацыі да «Новай зямлі» і «Яўгенія Анегіна» (выданні БФК: 2002 г., мастак В. Шаранговіч; 1999 г., мастак А. Кашкурэвіч)

Аб'ектам нашага даследавання з'яўляюцца паэма Якуба Коласа «Новая зямля» і раман «Яўген Анегін» А. Пушкіна, **прадметам** – прырода і яе функцыі ў названых творах.

Прыгажосць прыроды і ў «Новай зямлі», і ў «Яўгене Анегіне» раскрываецца ў розныя поры года. Перад вачамі чытача паслядоўна паўстаюць карціны восні, зімы, вясны і лета. З'явы прыроды падаюцца ў непасрэднай сувязі з працоўнай дзейнасцю чалавека.

«Магутна раскрыўся талент Коласа-жывапісца ў ягоным паэтычным эпасе. Восеньскія «дзівосы чараў» выяўляе ён у «Новай зямлі», – зазначае А. Бельскі. – І хоць з усіх пор года гэтай часіне адведзена ў паэме найменей месца, але апісваецца яна вельмі маляўніча, ярка. Асабліва запамінаецца карціна надыходу восні: «На нічкі белай павуціны // Прыводзяць восень павучкі. // Яе красёныцы, чаўначкі // У моры лесу, мільганулі // І лісце ў багру аправулі; // І з кожнай лісцевай галоўкі // Глядзіць твар восні-свакроўкі».

Нягледзячы на тое, што для Пушкіна восень любімая пара года, яе надыход канкрэтна-рэалістычны: «Уж небо осенню дышало, // Уж рэже солнышко блистало, // Короче становился день, // Лесов таинственная сень // С печальным шумом обнажалась. // Ложился на поля туман, // Гусей крикливых караван // Тянулся к югу: приближалась // Довольно скучная пора».

Якуб Колас не хавае свайго захаплення зімовай часінай, апісвае яе са шчырай любоўю: «Стаіць над лесам шум маркотны; // Па небе хмары як палотны, // Паўночны вецер

рассцілае, // І бель над далямі звісае, // І ціха стане на падворку, // І лес жалобную гаворку, // Свой гоман восені канчае, // І моўчкі зіму сустракае». Зімой замірае жыццё прыроды, але і гэтая пара мае сваю прыгажосць і паэзію.

Зусім інакш апісаны надыход зімы ў Пушкіна. У яго прырода зліваецца з жыццём народа: «Зима!.. Крестьянин, торжествуя, // На дровнях обновляет путь; // Его лошадка, снег почуя, // Плетётся рысью как-нибудь; // Бразды пушистые взрывая, // Летит кибитка удалая; // Ямщик сидит на облучке // В тулупе, в красном кушаке».

Такая зіма ўспрымаецца як руская. Тым самым праз прыроду ў раман «Яўген Анегін» уваходзіць тэма Расіі, рускага, народнага.

Вясна – любімая для Коласа пара года, таму з непрыхаванай замілаванасцю апяваў ён вясновы свет. У «Новай зямлі» гучыць цэлая вясновая сімфонія: «Вясна была яшчэ ў пачатку, // Але снягі ўжо раставалі, // Дружна ў поле балбалалі // Раўкі, рачулки, і ў грамадку // Яны ваду сваю злівалі, // Ад сну гаі, лясы будзілі // І людзям душу весялілі».

Вясна – абуджэнне прыроды, аднаўленне кругавароту жыцця – захапляе і Пушкіна. З вясной звязаная гама эстэтычных ўражанняў і перажыванняў: «Гонимы вешними лучами, // С окрестных гор уже снега // Сбежали мутными ручьями // На потоплённые луга. // Улыбкой сною природы // Сквозь сон встречает утро года».

У паэме «Новая зямля» асабліва пашанцавала летнім пейзажам: «Пакаты ўзгор'я і курчаны // Уздзелі чырвані кароны», туманы над рэчкай павіслі нерухама, усё чакае чагосы асаблівага, важнага.

А вось у рамане Пушкіна мы амаль не знаходзім летніх пейзажаў, бо паэт называе лета «Карикатура южных зим».

Прырода ў паэтаў – гэта і родны край, і ўлонне жыцця герояў, і само іх жыццё, сфера працы, тое, што кожны дзень у вачах, што навявае думкі, абуджае адчуванні, фармуе ў цэлым псіхалагію, душэўны стан, паэтычнасць натуры.

Яна ВАЛАСАЧ, Юлія ШЭЛЕТ,
вучаніцы 9 класа гімназіі № 14
г. Мінска
Кіраўнік –
Кацярына Вячаславаўна Калода,
настаўніца беларускай мовы
і літаратуры

Запалі свечку памяці

Асоба Казіміра Сваяка заўсёды прыцягвала ўвагу даследчыкаў і навукоўцаў. За сваё нядоўгае жыццё святар паспеў зрабіць многае. Гэта выдатны прамоўца, драматург, паэт. Яго прапаведзі краналі прысутных, прымушалі задумацца над сэнсам уласнага жыцця, а паэтычны талент дапамагаў выказаць думкі ў творчай форме. У невялікім аграгарадку Варняны да гэтага часу памятаюць свайго таленавітага земляка. Тут час ад часу праходзяць мерапрыемствы, прысвечаныя жыццю і творчаму шляху святара.

У аддзеле культуры і вольнага часу аграгарадка Варняны ў канцы лютага прайшло чарговае мерапрыемства. Імпрэза пачалася з уступнага слова пробашча мясцовай парафіі Віктара Захарэўскага, які яшчэ раз прыгадаў цікавыя факты з жыцця Казіміра Сваяка, дабраславіў прысутных. Ён запаліў свечку як сімвал жыцця, і яе святло дапамагае верыць, што жыццё чалавека не скончылася, бо яно працягваецца ў яго добрых справах.

Супрацоўнікі клуба і бібліятэкі чыталі пранікнёныя вершы паэта. Пра жыццёвы і творчы шлях узгадала Людміла Кухарэвіч. Яна назвала вершы, прозу, дзённікавыя запісы святара сапраўдным набыткам для нашчадкаў і паслядоўнікаў.

Казімір Стаповіч веў актыўную грамадскую дзейнасць: стварыў хор, а таксама гурток для адукацыі мясцовых юнакоў і дзяўчатаў, развіваў народны тэатр, спрыяў адкрыццю новых навучальных устаноў. Усе свае сілы святар прыкладаў для дабрабыту іншых. Яго жыццё заўсёды было ў рамках хрысціянскай маралі. Просты і сціплы лад жыцця прыцягваў да сябе людзей. Ён стаў прыкладам для моладзі. Сапраўдным набыткам для нашчадкаў стаў зборнік вершаў «Мая ліра». У кожнай сельскай бібліятэцы Астравецкага раёна можна знайсці гэты зборнік, дзе змешчаны самыя розныя творы. Гэта і вершы-медытацыі, і вершы на евангельскія сюжэты, і балады, і нават жартаўлівыя прыпеўкі.

Прынялі ўдзел у мерапрыемстве і вучні Варнянскай сярэдняй школы, якія таксама падрыхтавалі ўрыўкі з дзённікавых запісаў славутага земляка, вершы і прозу.

Вольга ЗАЯНЧОЎСКАЯ,
бібліятэкар па сувязях з грамадскасцю
аддзела бібліятэчнага маркетынгу
Астравецкай раённай бібліятэкі

Сяргей ПАНІЗЬНІК

Маё поле будзе засеяна!

Завершыкі – творчая справаздача Сусветнаму Дню Паэзіі

Суладдзе Слоў – у выплесках
натхнення.
Назоўная ў іх вобліках смуга.
З раскрытых палёсткаў
праяснення
я сведчу, як расце радок з імгнення,
якому я і татка, і слуга.
Ад правіднення і да прамаўлення
заўтра тут радасць і туга.

Смялей расплюшчу вочы –
патрывожыць
не Свет вялікі, не яго прастор,
не крыж бажніцы, не далёкі бор,
– сябе, каб у завулачку нябожым
зародак-верш не стаў жыццю

Пазнаў: з ім я дайду і да Каложа.
З Айчынай шлях высокі і прыгожы!

Жыву не ў доўг. Падатак мой вялікі.
Я аддаю за кожны вольны дых
Цяпло-Любоў, дзе захапленна блікі
і шабятанне ласкі, верша ўсклікі...
Плачу і за сябе я, і за тых
ашчаднікаў былых і маладых,
– прыхільных адно выкручваюць бзыкі...
Пачуо неўпападныя прыкрыкі,
– плачу й за іх, каб выправіўся слых
і пасвятлелі недаверцаў лікі.

Перабару гады, – вярнуцца
ў самы лепшы.
Няма пушчэйшых: кожны – у цане.
І ў новы Круг напрошваюцца вершы:
якія з іх пажытак праглыне?
Усе свіргочуць радасна і горка.
Каторы з іх – напразалас – вавёрка
схавае ў прахалодным будане?

У Бацькаўшчыны гонкі дым,
трапечуць рэкі, перакаты...
Не адхіляецца Гальфстрым:
у зыбкіх промнях – продкаў пража...
Для Бацькаўшчыны праца – паша
у існаванні векавым,
калі на кожнай вежы – стража.

Гукні – і будзеш як Атлант.
Прыстройся: – Я Карыятада!
І рэха адшукае клад:
Зямля сумоўнаасцю спавіта.
Датуль нямею Атлантыда,
пакуль Айчына не раскрыта,
пакуль Сястры не стрэне Брат:
– Мы – беларускаці арбіта!

Здаволюся пагодай, зыркні днём,
раптоўнаю хвілінай разнявольна...
Тады й натхненне з радасным агнём,
тады й сумленне не пяча, а коле...
Уздых... І поўніць сохлы вадаём
расінкамі-слязінкамі спатолы.

Узважу Час, які ляжыць наўстырч –
праз пень-калоду, праз вяртыг плёсу.
Узважу Час, а з ім жыцця залозу.
Хай млын чакае новага завозу...
Адно гляджу: не спатыкнуўся б кліч
айчыннага разгучанага лёсу.

Дзякло за хлеб і за пальнюк нясмачны.
За злюбкі, за nelaды – дзякло.
За глыбіню і ўзлёт жыцця я ўдзячны:
яно і калыхала, і пякло.
Сплаўі за тое, што са мной было, –
і з будучыняй не буду мець разладу:
не траплю недацёпам у сіло, –
не падпаду пад чорную расплату.

Спынілася Імгненне ў насцярозе:
«Прыўкраснае хто ўмею спасцігаць?»
...Брыдотамі мы намаасцілі гаць,
грахоўнаасцю сваёй:
«мацьперамаць...».

Мне б супыніць Імгненне –
на маленне:
– Прашу Душы маланкавае ўменне
люстэркам прыгажосці стаць!

Не звярнуўся аркушык паперы.
І прывіды не стукаліся ў дзверы

ні ў паралельным свеце, ні ў тутэйшым.
Ніхто з сяброў не кінуўся на вершы.
Каб не згубіць дыханне трапяткое, –
агучваю не словы, не радкі –
завершыкі. А што гэта такое?
Перадаецца нешта гаваркое
в а ч ы м а, разам з поціскам рукі.

У Бога дзве далоні – Дзень і Ноч.
Прыходзіць ноч, нясе далонь
да лона, –
і я схіляю голаў для паклона,
каб новы дзень мой не прабег наўзбоч.
А дакранецца додня далана –
прымаю дабраславенне дня...
Зноў радуецца сонейка карона.

Пустога бэшлу завідкі бяруць.
Ён круціць мітулямі: тчацця звяга.
Па сціменніку даўней
хадзіла дзяга...
Цяпер – такога – ў сведкі
падбяруць.
Ён вочы вырачыць на праўду,
слепіндзя...
І выракадасць – даўбешачкай – суддзя.

Калі б не сонца – засень
вятрылася ў гняздо.
Калі б не ліпа – ясень,
калі б не я, то хто
пад сонца стаў, пад вецер
і месца на планеце
прытульнае агледзеў?
Быў родны дом з Хрыстом,
з яго крыжом-наследзем,
з Вялікаднем-прасвеццем...
...Ішоў з бязвернай клеці
ў Яго бязмерны Дом.

Знаёмцаў незабытых пераняць –
на цеціву напаятую наткнуцца:
– Вы – у цалосці,
родненія людцы?

Мае таксама костачкі звінцаць...
Журчыць дражліва Босая вада.
Стаіць на строме той жа
кот лавушчы...
Гадамі зараслі мы ў гарадах,
– але ад прастрані і чуткай і відущай
не засланіла побытная пушча.
І Босая вада заве: – Айда!

Дзень патухне і настрой надломіцца.
Промні працы адкладу на потым...
Беларусь была і ёсць свавольніцай:
Волю не змушае да работы.
Вочы адкрывае людзям додніца,
надае свабодзе пазалоту.
(Беларусы вожакамі колюцца
і таўкуць саміх сябе ля плоту.)

Гарбы задумлівых аблокаў –
маіх набыткаў хатулі.
А ў жаўталісці на зямлі –
усё, што лёгка нагалёкаў.
Знікае крокаў след, і рэха
у скамянелых камяках.
На небе поўня як прарэха,
Зьніч вечнасці на маяках.
Прамоўленыя словы згуслі.
Мяне трымаюць мыслі-гуслі,
наструненыя на вяхах.

Мы начамі адыходзім,
непрытомна завісаем...
Нашы думы з галасамі
першабытнаасцю лагодзім.

Крылы соннасці не студзімі!
добра быць у Паднябессі!
...А з пупышак на ўзлессі
рыфмы сыплюцца на грудзі.
У дыханні-рыфмаванні,
у прасненні-праясненні
зноў мяне трымае цвержа.
І калі выходжу з цені, –
бачу: ўецца па-над вежай
верша свежага заверша.

Суняцца і заглыбіцца ў маўчанне,
недарабіць і тое, што б ты змог?
А для чаго самкнуліся случанне –
каб вырас мох?
Прыўладзіць бы замшэлае стагоддзе

і з лядаў павыносіць смялякі
ці ж не пад сілу? Гулі зноў у модзе.
Чые ж сынік нядотыкі святкуюць,
мясціорацца пад недалужны звон...
...Саміх сябе балткрэвы атакуюць
і на загрыўку веку маракуюць:
а ёсць яшчэ і Божанькі закон...

Пільнуе каландар бурлівія нядзелькі.
Праводзіць кожны дзень да вызнанай
мяжы.
І нятачу прадзе з кужэльнае
кудзелькі:
каму на вузьякі, а для святой
нядзелькі
пазыбаць на крыжы камок
маёй душы.

Крыло з вясельнаю струной
плыве не ў сутарэнь.
Дзе развінаецца руно –
не сцэлецца шчыгрэнь.
Сыходзяць хмары стараной
на неабдымны дзень.
Хай расцілаецца руно,
а толькі не шчыгрэнь.
Заваладарыў у гняздзе
кахання першацвет.
Я злюбнай, роднай мілаце
складаю завет, –
каб у сямейнае вакно
ярчыг глядзеў прамень,
каб залацілася руно,
сціраючы шчыгрэнь.

Я правяраю даўні след:
адноўіць ён абрысы Краю?
Аблічы валадароў з манет
глядзяць на мой нязграбны Свет:
нібы наноў яго ствараю.
Учэпістая даўніна
пад ногі вываратнем прэцца.
Там – у атожылку – струна,
у кожнай рытвіне – вайна,
а вырва – Крывіяў завецца.
Ашчадна ў гэтай маладзёбе
ствараю самаго сябе...
...Душа, азызляў ў пасьбе,
зноў на падмурок села грэцца.

«Ты, Надзея, сканаш апошняй...»
Чужакоў той апошні прысуд
не здаволіў Надзею – і пожняй
выйшла раніцай сеяць расу.
Не гібець жа зямным атуросткам,
сухату не ўздымаць на людзей.
...Абнадзея над кожным палёсткам
да маіх дарастае грудзей.
Мне айчыны дзор давярае –
не апошняму між пасланцоў.
А паспешны прысуд «мудрацоў»
безнадзейна ў агні дагарае.

У Львове горкі сорам навучыў
сябе вярнуць у самаснае селішча.
Ад роднай гістарычнай велічы
Львоў уручыў ратоўныя ключы.
Сарваў я анямненя абручы,
святло знайшоў у забруселым
сховішчы,
Нацыянальная спазнаў радовішчы.
Цяпер і ў апраметнае начы
Льва Львова анікому не змагчы.

Мне маладзік – шчытом, а ветах –
чоўнам.
Начны дзор плыве па моры чорным,
аберагае сны прарочыя, каб додзень
усім праснутым выяўляў адвагу.
Ім надаваў кальчужны рубаху –
і не рубакам быць – стырно трымаць,
з начы акрутнай смела выплываць.

Між Мерыцкай і Волтай – сонцацвет!
Жывія кветкі? З імі ўсё магчыма.
Быць без жывародных красак
немагчыма.

І зёлкі вераць у Паралельны свет
між дзвюх лагчынаў.
Не вычарпаны дух зямлі да дна.
Канца няма ў радзінным Небакраі.
Пачуў усплёскі: – Вунь яна, відна!
Лагчыны прыкарытнікі не скралі
і не ўвялі ў чужынскі закутон.
...Ох, не падаўся Волты аўтахтон.

З пупышак упялёсткаваўся год.
Зноў руць, Каласавіны, умалот...
Рассунуўшы сядзібаў аўшакі –
у продкавья ўпёрся я вякі.

Ох, сівей на ветравей:

пасылалі на кудышкі...
там, дзе пыл асеў на веі –
ліў я ісіцню ў кубышкі.
І сьвяноцная вадзіца
непагадзь з мяне змывала.
...Мама за мяне маліцца
разам з сонцам устала...
Праз Грамніцы чуцен голас
родненякі – нібы спрасоня...
...Мне прымурылася сёння:
«Сам я – недацёрты колас,
Мама – зёлкачка ў вазоне».

Вось тут і думай... Думанне – пакуты.
А што, калі не лезыць за вуглы,
а быць да свайго логава прыкутым,
прывязаным да хатняе шулы?
І хай там нехта лезе ў расцярбы,
валтузіцца за праўду для людзей...
А я, здаволіўшы свае вантробы,
успыхваю... І ўсё радзей, радзей.
О, думанне! Спажыва для надзей!
За вугал пагляджу, каб схамянуцца:
– Я злодзей, я замкнуўся
ў сваёй будцы,
дзе ўжо няма надзей для падзей.
Надзей не прыходзіць без людзей.
...Адуманага, вы прыміце, людцы.

Сам па сабе жыву штодня.
Адзе зарыстаць радня?
Ці не падсохлі карані
у недалюбленай радні?
Сваёй самотнаю гульніей
даўно я ў ростані з раднёй.
На раздарожжах дагано
пакрыўджаную радню.
Скажу душы сваёй: – Радней!
Радном радні як і рабей
прытулле сэрцаў абагрэй!

Краіна – не краеця,
не лустачка – пасцінца.
Вось я – прыдзвіжаны малец:
на ўскрайку мне гняздзіцца?
Я – сын Мацерыка,
увесць з яго рашчыны.
І не ўскладзе рука
Крыж на мяжу Айчыны.

Зноў прытулілі ствол і крона;
каля каронняў я блукасты.
Мне Бацькаўшчына – абарона
ад сухастойнасці зубастай.
Я еду, над зямлёй лячу, –
а ніці роднасці сучу
на прадзіва – укараніцца.
І Дрэва Роду не баіцца:
Айчыну – вечнасці даўжніцу –
я ад сябе не адлучу.

Складаюцца падумкі то ў трывогу,
а то ў сцешыша.
І я збіраю сілы на падмогу,
для абнадзежжа:
– Не ляжам камякамі ў полі ворным
не ў аярэнні...
Старонку Ведаў перагорнем –
не быць у памятайлах дворні...
Мы – у стварэнні!

Дні лапаталі, шлёпалі... Пагода!
За пятніцай з'явілася субота –
для супакою? Не, для разварота!
Каб тыдзень не заблытала кудзеля, –
разважліва выбегла нядзеля.
Нядзеля ж месяц запражэ ў работу,
каб месяца дзёўблі дарогу году,
дзе наша чынавенства не брыдзе, –
то грукне, а то шлёпне па вадзе...

Разветраная клавиатура нетраў
з тэмпературнай тэмпература –
у тэмбры крылатага тэнара...

Тэмпера
Радзівілаўскія драмы... Зарыва.
Мармуровыя аркі тэатра.
Зэдлікі. Марыя задніка...
Мазайка
Атынкаваная калананда,
кананадная буфанада,
антыкварная рыска, крэска...
Фрэска
Ліра пастаральнага пастушка,
стыло, застольная кружка...
У прысценку падушка, пасцель...
Пастэль

Пытальнікам застыў замгненны
Коўш:
– І ты за акіанам? Дзе начуеш?
Там жаўранка на додні не пачуеш,

хоць луг прайдзі – упоперак і ўздоўж.
 І ранішняе сонца не тваё,
 хця з-над Беларусі збегла ўчора...
 – О, мне і ноч – утульная пачора,
 а Коўш замгненны – для мяне цаўе.
 З Палярнай Зоркай
 буду сябраваць,
 каб з вершам у Каўшы
 пераначаваць.

Абломак
 дрэва...
 Пад карою сльзь...
 Стаілася ля пня
 суччо прыроды...
 З-пад Пірамідаў і народаў броды...
 Дзе ж Беларусі нашай высь і нізь?
 Ды я не павалюся – так упруся,
 каб Слова стала кронай Беларусі.

Рассунутыя дні. І я – ушыркі:
 прастора – ад пляча і да пляча.
 Не згасла абнадзейнасці свяча.
 Гісторыя гнібела ад мяча,
 а потым дакраналася скарынкі...
 ...Ляціць мой птах з надзеяй у вачах:
 трапецунца – усё яго пярэнькі.
 Я берагу свой меч.
 Вунь лыч падкапыча:
 ахвоціца на вольныя іскрынкi.

Крыжы? Стаялі. Не было званіц
 на лядах, расцяробах,
 раздарожжах...
 Намуленыя працэй агародкі
 праходу не давалі да крыніц.
 Намоленае согкае святло
 ад кожнага насельніка плыло.
 Няма Крыжа...Каб не было
 заможажа, –
 садзілі Ведзьмака на памяло.

Праду я здабуду:
 Дух мой – для работы.
 Клянчыць я не буду:
 – Дзе мае ільготы?
 Хто працуе справа,
 а хто злева вісне?
 Вам дазвол і права:
 дыхаць, верыць, мысліць.
 Сам сябе прымушу
 вылузгацца з ціны.
 ...У нашым Іярдане
 яшчэ будучы ксціны.

Мой Травень – схрон.
 Упоравень высокіх крон,
 дзе лета распасцёртыя абдымкі, –
 складае вершы ён?
 Ды не! Сам дастае са скрынкі.
 У Травеня я толькі пашталён.

Ну вось і я адзначыцца прыйшоў.
 Не зломак, стаўлю
 подпіс-перакрэсце...
 Ці ж сам прыйшоў? Не! Валадар
 знайшоў:
 – Не швэндацца і пад сябе
 не грэбсці –
 каб слепіндзёй на стромы
 ўладай лезці!
 ...Гаспадаром мне гаспадарку вельці,
 слаць Богу – у падзяку – Дабравесце,
 а на небыт ад чорных барышоў.

Лам'е ад весніц, ад садоў карчы.
 Старыя хутары і сёння паляць.
 А што пакінуў хутар мой? Ключы,
 якімі адмыкаю сёння Памяць.

Жульвіцы куст укарнаўся ў жвір.
 Вунь зверабой у камянку ўпёрся.
 Па беразе – па старажытным ворсе –
 хаджу я, зёлак верны канваір.
 А позы – у жыццё – як адбываць?
 Ажыны мяць, гняздзечкам птушкі
 цешыцца?

Зямельку ўмеюць кветкі цаляваць, –
 і я хачу з каханая кунежыцца.
 Згарнула свой вузляк зіма.
 Я зноў ачуньява з лістотай:
 мая вясенняя істота
 глядзіць з пупышкі, не з вязьма...
 (Снапа з мяне яшчэ няма.)
 А памяркоўнасць наша бокам
 выходзіць, што ні гавары.
 Пакрыўдзіць можам ненарокам,
 а больш цалуем, ліжам... Вокам
 кагось зачэпім... О, сябры!
 Пад рэбры часта ставім кроквы...
 А дзе нязрушныя муры?

Сама сябе прырода корміць
 і ахвяраецца для нас.
 Ой, хутарок напэўна помніць:
 карміў мой бацька ў адначас
 сям'ю, краіну і калгас.
 Разбіты працаднём, пагас.
 Ад той дзяржалы сёння – роўнядзь...
 ...Князь Справядлівасці –
 мой Спас.

Перакаціўся дзень праз панадворак.
 Яго віціна з лайбаю сплыла.
 Вунь за жульвіцай я, калі мне сорак,
 а, пасталелы, тут – ля памяля.
 Пад сонца падліковы мой рахунак
 памкнуўся – і на суку завіс.
 На панадворку – лёсу сціплы клунак.
 Свой ярылык я пакуль што не дагрыз.
 Задумаўся: з чаго пачну світанне,
 што промнікам на дрэве запісаць?
 Нямудры выбар: крыльцы запасаць,
 на чуб Мацерыка паслаць вітанне.

З праменьчыка жульвігага самкнуўся,
 у чэрствую пачору я замкнуўся.
 Пад каранем крывілдасці акрэп?
 Не сінзіна, там сівзіна і крэп...
 І зноў напавярх ісціны вярнуўся.
 Сабраць шалухкі крывіды я нагнуўся,
 а выпрастаўся – промня дакрануўся.
 Дух пасвяжэў. Прычасце –
 чэрствы хлеб.
 Какорына? О, мой Крывіцкі Герб.

Анёл-ахоўнік – праведнік-настаўнік.
 Абараняе ён ад насланяня
 і ад нашэптаў сённяшніх і даўніх.
 Калі ж пануе ў целе толькі страўнік, –
 ён апускае крылы: ў руку звабнік...
 І нада мною д'ябла далана.

Усцешаны чужым жыццём пагодным,
 падобным на неспазны Рай.
 Нацешаны я ўсмешлівым і родным
 акрайчыкам маўлення –
 словам «Край».
 Устрапянецца мой крывіцкі гай.
 Ад слова гулкага мы зноў пачнем
 дужэць і выяўляць, хто глух і нем.

Не падганяй гадоў наплывы:
 на ўсё свой час. І дзень імклівы
 цябе агорне і ўзнясе.
 Не ты адзін ля цэплай грывы:
 імчым, шчаслівыя, мы ўсе.
 Каб не было пустоты ў працы, –
 не будзем у прагал вяртацца.
 Прызванне брацтва: нараджацца
 іскрынкамі ў жывой расе.
 Прабудны дзень – каб не бяцца,
 свабоднай нацыяй азвацца,
 дзе мы – узнёслымі – усё!

2021 г., г. Кінкардэн, Канада

Карыятада – статуя апранутай жанчыны,
 назва паходзіць, як мяркуюць, ад
 дзяўчын г. Карыя ў Аркады, якія на свя-
 тах у гонар багіні Артаміды здзяйснялі
 рэлігійныя танцы з кошчыкамі на галовах;
 дзякло – падатак з сялянаў ВКЛ;
 бэшла – недарэка, неахайны чалавек;
 круціць мітулямі – зняважлівае выказ-
 ванне пра хітрыкі;
 сціменнік – жулік-прайдоха;
 пушчэйшы – горшы;
 палнюк – ярылак з дзічкі;
 додня, додзень – раціца;
 мясцюрыцца – прыладжвацца, месца
 лагодзіць;
 жульвіца – ракіта, вярба;
 жульві – лагодны ў размовах;
 какорына, какора – посны блін з яч-
 меннай мукі (чэрствы, што «і чорт босым
 ня пройдзіць»);
 Босая вада – вобраз першабытнасці,
 чысціні;
 Зыніч – святы агонь, першавыток
 жыцця, святла, цеплыні;
 руно, шчыгрэнь – тлумачэнні зда-
 бычы аўчыны, багацця;
 Коўш з сузор'я Вялікая Мядзведзіца;
 Ірдан – рака ў Палесціне, месца
 Хрышчэння Ісуса Хрыста;
 Спас – святая ўраджаю;
 балткрэвы – так беларусаў называ-
 юць латышы;
 Мерыца, Волта – рэкі ў Мёрскім ра-
 ёне, працякаюць побач з Бабшыкамі,
 радзінным хутарам аўтара, непадалёк
 упадаюць у Дзвіну.

Доктар Русель пра жыццё ў лесе, тэхніку і наступствы золатаздабычы

Наш расповед «Па Каліфорніі» – з прыгодамі Карла Сіверса і доктара Руселя – працягваецца. Мы ўжо ведаем (глядзіце "КГ", №№ 3 – 4 і 5) і яшчэ больш даведаемся пра жыхароў графства Эль-Дарада і горада Плейсервіль – Гольдэнаў, Маркелаў, Дзікерсанаў, пані Кроўфард і Кінэ. Чытач сустрэнецца з надзвычай працавітым містарам Кукам і не вельмі – паўкроўкам Джэкам і многімі іншымі, не вядомымі з прозвішчаў або імёнаў.

У гэтым раздзеле мы бачым нашых герояў-падарожнікаў у лясной зямлянцы. Русель, які нарадзіўся «сярод лясцоў», які нішто іншае паэтычна абласвае лясную першабытнасць. Ён, несумненна, выступаў як адзін з першых беларуска-амерыканскіх экалагаў. Выдатны натураліст, што прадэманстравана ў іншых краінах Азіяцка-Ціхаакіянскага рэгіёну, ён, праўда, у некаторых дэталях памыляўся. У прыватнасці, наш карэспандэнт, спецыяліст па пажарах у лясным аддзеле Фларыды, індзеец Джэймс Брэнэр, які калісьці вывучаў бялагічныя віды, у прыватнасці, і Белаежская пушчы, пракаментаваў для нас, што з пажарамі не ўсё так, як трактуецца Руселем, што гэта няслушна, хоць і шырока распаўсюджана ўяўленне – пра «чысціню» і пра шкоду лесу ад пажараў.

У другой частцы раздзела ў якасці кантрасту даюцца карціны таго, як парушаецца першабытнасць прыроды – дзякуючы празе хуткага ўзбагачэння ў час залатой ліхаманкі 1849 – 1855 гадоў і пазнейшай надзеі «эпігонаў», убачаных Руселем і Сіверсам, на прыбытак, які даецца лягчэй, чым пры звычайнай стваральнай працы. «Гідраўлічны спосаб» яго «фаустаўскія» наступствы застануцца ў нашай памяці пасля працывання выдання рэпартажу (Стэнфард, 1991), падрыхтаванага Тэрэнсам Эмансам (пераклад Сары Фенандэр), дзе фотарэпрадукцыя з подпісам «Пад "Скачком [індзейскіх. – А.С.] закаханых", Плейсервільскай дарога, каля Плейсервіля, каля 1891 года», гаворыцца і пра выкарыстанне індзейцамі ціхаакіянскага ціса. Наш чытач можа цяпер таксама ўбачыць адпаведнае месца пра ціс у фрагменце рускамоўнага рукапісу. Варта заўважыць, што ў 1960-я гады высветлілася, што з экстракту кары гэтай расліны можна рабіць эфектыўны прэпарат супраць раку. З-за гэтага пачалі знішчаць цэлыя лясы. Калі б доктар Русель жыў у тыя часы, яго голас таксама прагучаў бы.

На старонцы 102 з англійскага выдання рэпартажу (Стэнфард, 1991), падрыхтаванага Тэрэнсам Эмансам (пераклад Сары Фенандэр), дзе фотарэпрадукцыя з подпісам «Пад "Скачком [індзейскіх. – А.С.] закаханых", Плейсервільскай дарога, каля Плейсервіля, каля 1891 года», гаворыцца і пра выкарыстанне індзейцамі ціхаакіянскага ціса. Наш чытач можа цяпер таксама ўбачыць адпаведнае месца пра ціс у фрагменце рускамоўнага рукапісу. Варта заўважыць, што ў 1960-я гады высветлілася, што з экстракту кары гэтай расліны можна рабіць эфектыўны прэпарат супраць раку. З-за гэтага пачалі знішчаць цэлыя лясы. Калі б доктар Русель жыў у тыя часы, яго голас таксама прагучаў бы.

Алесь СІМАКОВ,
 даследчык гісторыі беларускай дыяспары ў Заходнім паўшар'і,
 перакладчык «Па Каліфорніі»
 (Працяг чытайце на стар. 8 – 9)

Дзе варта набываць

Віцебскі руплівец Аляксей Сапуноў

11 сакавіка ў Музеі кнігі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі адкрылася выстава «Руплівец беларускай даўніны», прымеркаваная да 170-годдзя з дня нараджэння гісторыка, археографа, краязнаўца Аляксея Сапунова, а таксама да 100-годдзя НББ.

Выстава арганізаваная сумесна з Віцебскім абласным краязнаўчым музеем пры ўдзеле Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь.

Урадзэнец Віцебшчыны Аляксей Сапуноў (1851 – 1924) адзін з самых апантаных і руплівых даследчыкаў роднага краю. Ён упершыню выявіў, апісаў, пераклаў, выдаў вялікі пласт першакрыніцаў айчынных гісторыяў. Аўтар амаль 60-і кнігі і брашураў, шматлікіх артыкулаў, энцыклапедычных давадак. Яго ґрунтоўная праца «Віцебская даўніна» дагэтуль застаецца запатрабаванай фундаментальнай крыніцай па гісторыі Паўночнай Беларусі. Аляксей Парфенавіч – адзін з ініцыятараў і заснавальнікаў Віцебскага царкоўна-археалагічнага музея, Віцебскай вучонай архіўнай камісіі і іншых навуковых інстытутаў. Асобнікі з яго ўнікальнага кнігазбору ў 1923 г. паступілі ў фонд Беларускай дзяржаўнай і ўніверсітэцкай бібліятэкі (цяпер Нацыянальная бібліятэка Беларусі).

Выстава створаная на ўнікальных матэрыялах з асабістага архіва і бібліятэкі А. Сапунова. Яна прадстаўляе біяграфічныя дакументы, гімназічныя і студэнцкія сшыткі, перапіску з даследчыкамі. Тут дэманструюцца рукапісы, літаграфіі, планы, факсімільныя дакументаў да легендарнай «Віцебскай даўніны» і іншых працаў. Сапраўдным рырэтэтам у экспазіцыі з'яўляецца рукапісная праца «Гісторыя г. Віцебска», якая так і не была выдадзена.

На выставе ўпершыню шырока прадстаўленая калекцыя кніг з бібліятэкі віцебскага рупліўца. Выданні, пазначаныя адметным уладальніцкім подпісам і адмысловай цяснёнай пячаткай. Адзін з раздзелаў выставы раскрывае гісторыю паступлення выданняў з кнігазбору А. Сапунова ў фонд Нацыянальнай бібліятэкі. Найбольш каштоўны з атрыманых тады кніжных помнікаў стаў галоўнай інтрыгай выставы.

Пабачыць гэтыя рырэтэты можна да 2 траўня (уваход вольны)

Паводле інфармацыі арганізатараў

Канцэрты там, дзе неба найбліжэй

Супрацоўнікі Музея беларускага народнага мастацтва ў Раўбічах вырашылі запомніць гэгую прыгожую зіму і праводзіць яе невялікім музычным цыклам. Яны прапануюць набраць напаследак поўныя рукавіцы іскрыстага снегу, назапашвацца залацістым сонцам і збіраць сілы. Барыце санкі, лыжы, школьныя ранцы і ўсё, што слізгае, і гайда на горку, што каля музея. Тут выдатная акустыка, святло ў спічастых вокнах і найбліжэй да неба.

Пачатак нядзельных канцэртаў апоўдні, пасля чаго можна гуляць па лесе, спускацца правазнікам з гары або вывучаць у музеі з экскурсаводам калекцыю народных касцюмаў.

Першы, фартэпіянны канцэрт Аляксея Пшанічнага «Silence», адбыўся 14 сакавіка, у праграме былі Arvo Pärt, Philip Glass, John Cage, Pēteris Vasks.

На 28 сакавіка (а 12-й гадзіне) запланаваная праграма «Не зіма. Вольга Падгайска і Five Storey Ensemble».

Паводле інфармацыі арганізатараў

Талака за гістарычнае і культурнае адзінства

Бібліятэка выходзіць

Бібліятэкар. Цяпер гэтыя слова многія лічаць нямодным, а бібліятэкі ўспрымаюцца як перажытак часу. Моладзь больш прывыкла карыстацца электроннымі кнігамі. Аднак ведаю адно – ніводная электронная кніга не заменіць папяровую. Такі цудоўны і прывабны пах новага выдання, прыемны слыху шоргат старонак, маляўнічы пералёт...

Бібліятэка – гэта цэнтр культуры. Яна выходзіць чалавек, узрошчвае, стварае маральныя складнікі. У гэтым упэўненая супрацоўніца Мальскай бібліятэкі Астравецкага раёна Анжэла Янкоўская. Працяглы час жанчына працуе ў галіне культуры. Штодзённа праз яе рукі праходзіць дзясяткі кніг. Гэта і навуковая літаратура, і жаночыя раманы, і дэтэктывы, і школьныя праграмы творы. Часамі чытачы самі не могуць вызначыцца з выбарам кнігі. Тады бібліятэкар кансультуе, прапаноўвае розныя варыянты, выходзячы з густу чытача. І чытач, задаволены выбарам, вяртаецца зноў і зноў па новую кнігу. Многія прыходзяць у бібліятэку, каб у цішыні засяродзіцца на чарговым рамане, апавесці ці дэтэктыве. Анжэла Уладзіміраўна заўжды рада вітаць новых чытачоў, асабліва маленькіх, бо літаратурны густ неабходна прывіваць з маленства. Творы беларускіх пісьменнікаў карыстаюцца асаблівым поштвам. Сёлетая, у Год народнага адзінства, яны сталі найбольш актуальнымі. Моладзь прыходзіць па кнігі Васіля Быкава, каб яшчэ раз узгадаць падзеі крывавай вайны, задумацца над вялікай Перамогай, якая стала магчымай толькі дзякуючы супольнаму намаганню нашага народа.

Пры бібліятэцы дзейнічае публічны цэнтр прававой інфармацыі, каб кожны (у каго ўзнікла такая неабходнасць) мог звярнуцца да дакументаў, атрымаць адказы на пытанні. Звяртаюцца ў бібліятэку і тады, калі неабходна зрабіць копію дакумента, раздрукаваць тэкст. Гэтая паслуга вельмі карысная для аграгарадка, дзе не ў кожнага ёсць уласны прынтэр.

Часта А. Янкоўскай выпадае быць сцэнарыстам і вядучай розных мерапрыемстваў, што праводзіцца ў бібліятэцы. У сваёй працы бібліятэкар выкарыстоўвае разнастайныя формы працы: паэтычныя вечарыны, гасцеўні, конкурсы чытальнікаў вершаў, кніжныя выставы – гэта толькі невялікая частка мерапрыемстваў, што праводзіць бібліятэкар. Кожнае – унікальнае, запамінальнае, непаўторнае. Асаблівую ўвагу жанчына надае тэме патрыстычнага выхавання моладзі. Кожны з іх – асоба, будучы працаўнік, спецыяліст. Але якім стане дзіця ў будучыні, залежыць ад таго, чаму яно навучыцца цяпер. Так, адно з апошніх мерапрыемстваў прайшло 7 лютага, прысвечанае Дню юнага героя-антыфашыста. У гэты дзень у бібліятэцы гучалі канральныя вершы, быў здзейснены экскурс у мінулае. Затым падлеткі разам з бібліятэкарам усклалі кветкі да помніка воінам, якія вызвалілі Астравецчыну ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Бібліятэка – цэнтр выхавання моладзі. Тут заўжды рады чытачам. Кожны зможа знайсці кнігу, якая будзе даступна. А мы, дарослыя, павінны сачыць за станаўленнем літаратурнага густу нашых дзяцей, бо мастацкае заўжды выходзіць душу.

Вольга ЗАЯЧКОўСКАЯ,

бібліятэкар па сувязі з грамадскацю аддзела бібліятэчнага маркетынгу Астравецкай раённай бібліятэкі

Чароўная кветка Наднямоння

Магутны Нёман, што цячэ па нашай зямлі, прымае ў свае абдымкі воды невялікіх рачулак, якія ўпэўнена прабіваюць сабе шляхі праз маляўнічыя лугі і палі Навагрудчыны. На беразе такой рачулки пад назваю Валюшка расквінула невялікая вёска Пабрэззе, дзе нарадзілася мастачка Раіса Сіплевіч, якая сёлета адзначыла свой юбілей.

На радзіму мастачкі я паехала разам з старым, каб было веселей, улічваючы, што частку шляху туды і назад давлялося ісці пехатою цераз навакольныя вёскі. У пачатку Пабрэззя, распытваючы, дзе жыве мастачка, атрымалі ад мясцовых жыхароў адказ, што «Пацінка», так называюць яе тут, жыве на другім канцы вёскі. Раіса Паўлаўна сустрэла нас з унукам Паўлікам на вуліцы каля бацькоўскага дома, дзе цяпер знаходзіцца яе лецішча. Размясціліся на падворку, бо было добрае сонечнае надвор'е. Я была вельмі задаволеная, што сустрэлася з мастачкай менавіта тут, на яе малой радзіме, бо мне хацелася паглядзець хату, у якой яна вырасла, каб лепш адчуць атмасферу цяпер у гэты далёкіх 1950-х гадоў. У гэтай хаце ніхто нічога не перааробляў, яна засталася такой, якой была пры бацьках.

Раіса была адзінокай дачушчай у бацькоў, якія яе вельмі любілі і бераглі. Асцерагаючыся, каб нічога не здарылася ў іх адсутнасць, ідучы на працу, закрывалі яе ў хаце, але дзяўчынка вылезла ў акно і адчыняла дзверы. Зімою яна ўзбуралася на цёплую печ з паперай і алоўкамі і пачынала маляваць або чытала дзіцячыя кніжкі, на якія бацькі ніколі не шкадавалі грошай.

Маці дзяўчынкі была майстрыхай на ўсе рукі – умела і ткаць, і вышываць, добра падбірала ўзоры і колер. У хаце бацькоў на сцяне і сёння вісяць дываны, вытканяе ёю, захаваўшы і вышыўанкі. Відаць, адчуванне прыгожых перадаць дзяўчынцы ад матулі. Бацька таксама быў майстрам з залатымі рукамі. Пасля службы ў арміі ў якасці механіка-вадзіцеля мог адрамантаваць любую тэхніку і нават сваімі рукамі зрабіў трактар, на якім 30 гадоў апрацоўваў поле. А яшчэ ён разводзіў гнолаў і навучную дачушку фатаграфавачы і рабіць фотаздымкі.

Да 16-і гадоў дзяўчынка жыла ў вёсцы ў акружэнні вясковых людзей, якія, нягледзячы на цяжкую працу, жылі, прытрымліваючыся хрысціянскіх звычаяў і абрадаў, заснаваных на цеснай сувязі з зямлёй, спявалі велікодныя песні, засцілалі духмяным аерам падлогу на Сёмуху, паміналі продкаў на Радаўніцу, шанавалі прыроду і стараліся жыць у супаддзі з ёю.

Вучыцца Раіса пайшла ў Касадворскую школу, што знаходзілася ў адным з будынкаў былога панскага двара. Дзяўчынцы пашанцавала – у школу прыйшоў пра-

цаваць настаўнік малявання Іван Клімко, які заўважыў яе здольнасці і пачаў дапамагаць іх развіваць; яны разам эздзілі на веласіпедах на эцюды, пісалі пейзажы, а потым настаўнік параіў ёй паступаць у мастацкае вучылішча.

Дзяўчына паспяхова здала экзамены ў Мінскае мастацкае вучылішча, і для яе пачалося новае жыццё. Цяпер яна знаходзілася ў асяроддзі аднадумцаў і вельмі старанна спасцігала азы будучай прафесіі. Добра памятае свайго настаўніка Віктара Варламава, які выкладаў мастацкія дысцыпліны і па-добраму ставіўся да вучняў. Пасля заканчэння вучылішча (1970) працягвала вучобу ў Беларускай дзяржаўнай тэатральна-мастацкай інстытуце на аддзяленні графікі. Яе педагогамі былі П. Любамудраў і А. Шэвараў. Вучыцца было складана, але цікава, шмат часу аддавала вучобе, якая будзіла творчую фантазію і фармавала яе як мастака. З 1974 г. мастачка ўдзельнічала ў рэспубліканскіх і замежных выставах. У 1976 г. стала членам Беларускага саюза мастакоў.

Пасля заканчэння вучобы (1976) займалася кніжнай графікай, афармляла кнігі, падручнікі («Праталінка»). Адной з першых працаў мастачкі стаў лінарыт «Сялянскі інтэр'ер» (1975) – настальгія па ўтульнай бацькоўскай хаце. Пазней з'явіліся цыклы графічных твораў – «Помнікі архітэктуры Гродзеншчыны» (1985) і «Дзе жывуць надзеі» (1988). Мастачка стварыла графічны партрэт У. Караткевіча, А. Мальдзіса і Р. Барадуліна.

Р. Сіплевіч пачынала свой творчы шлях як графік, але паступова жываліс захапляў яе

Партрэт Адама Мальдзіса

ўсё больш, і хутка на выставах пачалі з'яўляцца творы жывапісу, што знаходзілі ўдзячны гледачоў і прыхільнікаў яе новай творчай манеры. У 1996 г. адбылася яе першая персанальная выстава, назву якой выпадкова падказаў пісьменнік-зямляк Я. Лецка, які, калі зайшоў у майстэрню, звярнуўся да яе па мянушцы, што замацавалася за ёю ў вёсцы: «Прывітанне, Пацінка!» «Ну вось, а я думала, як назваць выставу, а назва ўжо ёсць», – вырасла мастачка. Яна так і падпісвае свае карціны – «Patsinka».

Мастачка ў творчасці ўсё часцей звяртаецца да культурнай спадчыны мінулага, да беларускай міфалогіі, фальклору, з гэтай крыніцы чэрпае вобразы і натхненне. Відавочна, што яе творчым фантазію падсілкоўваюць напам'яты сюзеты пачутыя ў дзяцінстве казак, валачоных і калядных песень, звычай, які са старадаўніх часоў захаваў земляробчыя каляндарныя абрады беларусаў. «Вербніца», «Вялікдзень», «Сёмуха», «Купалінка», «Ляля», «Беражніца», «Грамаўніца», «Зніч» – сюжэты палотноў прыадкрываюць нам таямніцы мінулага і сведчаць пра далучанасць аўтара да глыбінных каранёў беларускай зямлі. Гэтыя творы захапляюць сваёй паэтычнасцю, экспрэсіяй і яркай фантазіяй. Жаночыя вобразы на палотнах мастачкі вабяць прыгажосцю і з'яўляюцца нібы ўваабленнем стыхійных сілаў прыроды.

Творы Р. Сіплевіч «Вячэрняя прагулка», «Партрэт з птушкай», «Партрэт з ярышчым», «Залаты пунік», «Гаспадыня» і іншыя прыцягваюць увагу сваёй метафарычнасцю, асацыятыўнасцю, шматпласнасцю. Палотны апошняга цыкла «Над ракой Валюшкай», прысвечанага яе малой радзіме, зачароўваюць казачнасцю сюжэтаў і выклікаюць жаданне хадзіць па хвіліну па глыбіцы ў пшычотны трапяткі свет, створаны настрымнай фантазіяй таленавітай мастачкі. Разглядаючы яе творы, можна пачуць не толькі спевы і дзіўныя птушак, але і шэпат казачных дрэваў і экатычных кветак. У гэтым неверагодным фантастычным свеце квітнее чароўная купальская кветка, а сіняя птушка шчасця сама ляціць у рукі.

Трэба адзначыць, што Р. Сіплевіч узнагароджаная медалём Беларускага саюза мастакоў «За заслугі ў выяўленчым мастацтве». Яе апошняя выстава экспанавалася ў 2020 годзе ў сталічнай Мастацкай галерэі Міхаля Савіцкага. Калі вы хочаце на нейкі час абстрагавацца ад цяжкіх штодзённых спраў і маркотных думак, я прапаную вам пазнаёміцца з творчасцю чароўнай кветкі Наднямоння – мастачкі Раісы Сіплевіч. Яе мастацкі свет, прасякнуты аптымізмам і святлом, дорыць душы радаць і заспакаенне.

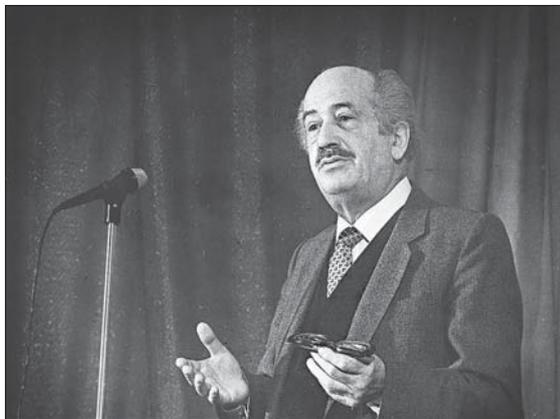
Святлана КОШУР

Будзем памятаць мы...

Згадаем Вашчака добрым словам

На доме № 10 па вул. Куйбышава ў Мінску ёсць мемарыяльная шыльда, што на гэтым месцы стаяў будынак, дзе 120 гадоў таму неаднаразова спынялася знакамітая ўкраінская пісьменніца Леся Українка (1871 – 1913). Аднак мала хто ведае, што якраз у гэтым доме з 1972 да 1989 г. жыў і працаваў оперны дырыжор еўрапейскага ўзроўню, народны артыст СССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі Яраслаў Антонавіч Вашчак (19.02.1921 – 2.03.1989). Мемарыяльная шыльда, якая б сведчыла пра гэта, на доме яшчэ няма.

Яраслаў Вашчак нарадзіўся ў горадзе Броды Львоўскай вобласці. Скончыў у Львове Вышэйшы музычны інстытут імя М. Лысенкі (1939). Нейкі час выступаў як віяланчэліст у аркестры Львоўскай оперы, а з 1944 г., па вызваленні Украіны ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, стаў дырыжорам, з 1953 г. – галоўным дырыжорам Львоўскага дзяржаўнага тэатра оперы і балета імя І. Франка (цяпер – імя С. Крушальніцкай). Працаваў у гэтым тэатры да 1963 г., удзельнічаў у пастаноўцы шэрага класічных і сучасных опер і балетаў. Яму былі ўдзячныя за арыгінальнае і таленавітае першапрачытанне сваіх твораў кампазітара А. Кос-Анатольскі і А. Сандлер, В. Кірыўка і Ю. Мейтуса. Асоблівы поспех выпаву на долю оперы Ю. Мейтуса «Украдзенае пасадзе» (лібрэто напісанае паводле аднайменнай п'есы І. Франка). Дзякуючы Я. Вашчаку як мастацкаму кіраўніку пастаноўкі і дырыжору гэтая опера стала музычнай класікай, з ёю Львоўскі тэатр з поспехам гастралюваў у Маскве ў 1960 – 1961 гг. Што ўжо казаць пра яго пастаноўкі на опернай сцэне твораў еўрапейскай, рускай і савецкай музычнай класікі, дзе дырыжор мог выкарыстаць (і выкарыстоўваў) творчы вопыт заходнееўрапейскіх і савецкіх калегаў. Хаця і тут ён у інтэрпрэтацыі тых ці іншых твораў імкнуўся ісці сваім шляхам. І дасягаў поспеху. Што ўсвободзіла ў званнях заслужанага артыста УССР (1949), а пасля і народнага артыста Украіны (1963). Сёння лютэркавую залу Львоўскай оперы ўпрыгожвае і пазалочаны бюст Я. Вашчака (побач з такім жа бюстам Саламеі Крушальніцкай)...

Жыццёвы і творчы лёс Яраслава Антонавіча склаўся так, што пасля Львова ён працаваў у музычных тэатрах

Адэсы, Грознага, Варонежа, ажыццяўляў пастаноўкі асобных опер у Казані, Уфе і некаторых іншых расійскіх гарадах. І паўсюль заўважаўся вашчакоўскі творчы стыль. У яго, па-першае, як адзначалі музыказнаўцы, уваходзілі: асабліва харызма, інтэлігентнасць і любоў да выканаўцаў, здольнасць «гарэць» самому і «запальваць» да сутворчасці іншых, імкненне пранікнуць у псіхіку, прасачыць душэўныя перажыванні і раскрыць унутраныя супярэчнасці герояў. У гэтым дырыжору дапамагала ўнікальная музычная памяць і каласальная інтуіцыя. А яшчэ ён кожны раз імкнуўся ўстанавіць сувязь тэатральнай сцэны з залай. Ён любіў паўтараць: «Калі няма кантакту з залай, то не будзе і катарсісу – таго моманту высокага суперажывання, які і ёсць мэта мастацтва». Па-другое, творчы стыль Я. Вашчака вызначаўся і яго падтрымкай шматнацыянальнага музычнага мастацтва, у тым ліку (а можа, і найперш) маладых. Я ўжо казаў пра першапрачытанні твораў украінскіх кампазітараў на сцэне Львоўскай оперы. Кіруючы сімфанічным аркестрам у Грозным, ён смела браўся за выкананне чачэнскай, інгушскай і татарскай музыкі. У Варонежы «першапрачытаў» оперы рускіх кампазітараў К. Малчанава «Руская жанчына» і «Брэсцкая крэпасць» і Ц. Хрэнікава «Убуру». У Башкірскім тэатры ва Уфе ён паставіў нацыянальную оперу «Салават Юлаеў» З. Ісмагілава, у Мінску – оперу «Міндыя» грузіна А. Тактакішвілі...

У 1964 – 1971 гг. Я. Вашчак працаваў галоўным дырыжорам Адэскага і Варонежскага оперных тэатраў. У 1972 г. на запрашэнне П. Машэрава ён прыехаў у Мінск з наказам узняць узровень беларускага опернага мастацтва. Тут да самай смерці яго творчае жыццё было звязанае з

Дзяржаўным тэатрам оперы і балета Беларусі (цяпер – Нацыянальны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета Беларусі), які ён у 1972 – 1980 гг. узначальваў як галоўны дырыжор і мастацкі кіраўнік. У Беларусі атрымаў высокае званне народнага артыста СССР (1979). Як дырыжор-пастаноўшчык удзельнічаў у стварэнні многіх яскравых оперных і балетных спектакляў. Можна смела казаць пра «вашчакоўскі этап» у гісторыі беларускага опернага тэатра, якому дырыжор аддаў сямнаццаць гадоў. У Мінску ён ажыццявіў свае найгалоўныя творчыя задумы – паставіў «Барыса Гадунова» М. Мусаргскага, «Дона Карласа» і «Аіду» Дж. Вэрдзі, балеты «Ленінградская сімфонія» Дз. Шостаковіча, «Спартак» А. Хачатуряна, «Кармэн-сюіту» Ж. Бізе – Р. Шчадрына і інш. Выразна размяжоўваючы драматургію музычную і сцэнічную, ён дабіваўся не толькі, нават не столькі выдатнага гучання голасу саліста ці інструмента, а высокай духоўнасці, эмацыйнасці гучу. Перад кожным удзельнікам спектакля ставіў як канкрэтную задачу, так і звышзадачу. Бескампрамісны і непадкупны што да музычнай творчасці, ён да кампазітараў і мастацкім кіраўніком быў Я. Вашчак, перажыў пару свайго творчага ўзлёту, стаў адным з вядучых оперных калектываў усяго СССР. Адна прысутнасць Вашчака ў тэатры не дазваляла нікому расслабіцца, працаваць напаяўсіль, даваць сабе палёгу. Ён аднаў усіх, хто меў дачыненне да пастаноўкі, у адзін зладжаны творча-працоўны калектыв – ад аркестра, салістаў, мастакоў і да работнікаў сцэны.

Няпросты жыццёвы і творчы лёс быў у гэтага чалавека. Няпросты, складаны быў і ён сам, чалавек шырокай, я б сказаў, караткевічаўскай натуры, рамантык-максіміліст. Але ва ўсіх сітуацыях ён імкнуўся дзейнічаць шляхетна, інтэлігентна (любімае яго слова). Не прызнаваў ніякіх кампрамісаў, калі пры гэтым трэба было паступацца вядучымі мастацкімі прынцыпамі, самім Мастацтвам. Таму антыподаў, праціўнікаў, незчыліцаў у яго было няма. Аднак з часам некаторыя незчыліцы і нават ворагі прызнавалі яго слухнасць. І ён ім у такім разе заўсёды дараваў, не памятаў зла, тым больш ніколі не помсціў. Асобныя з іх станавіліся прыяцелямі і нават сябрамі.

Асабліва патрабавальна ставіўся А. Вашчак да аркестрантаў і салістаў. За «вашчакоўскую вывучку» ўдзячныя многія з іх. У прыватнасці, народны артыст Беларусі Віктар Скорбагатаў, пра што ён сказаў у артыкуле «Наказы Вашчака». Суветнаведомая спявачка, прымадонна Марыя Гулегіна, якая пачынала сваю творчую кар'еру на сцэне Беларускай оперы, неадвольны падкрэслівала, што «ўдзячныя Беларусі, у тым ліку за супрацоўніцтва з выдатным дырыжорам Яраславам Вашчаком». На пытанне карэспандэнта газеты «АиФ в Беларусі»: «Вы працавалі з выдатнымі дырыжорамі Муці, Аббадо, Геаргіевым... Якое месца ў гэтым радзе займае для Вас Вашчак?», – Я. Вашчак адказаў: «Вы сцвердзілі адназначна: «Першае, вядома. Гэта наштаўнік, гэта святое. Ён быў асобай, геніем з незалежным характарам... Вось яго я магу назваць у творчасці сваім бацькам».

Мне пашчасціла ўсе сямнаццаць мінскіх гадоў Вашчака кантактаваць з ім, часта бачыць яго як у сталіцы, так і на маёй роднай Ракаўшчыне. Пасадзейнічала тое, што Я. Вашчак і мой цяцьця Вячаслаў Кабржыцкі разам калісьці працавалі ў Львоўскім тэатры оперы і балета, нават разам атрымалі званні заслужаных артыстаў Украіны. Я. Вашчак з глыбокай сімпатыяй ставіўся да беларускай гісторыі, культуры, мовы, радаваўся духоўнай блізкасці ўкраінскага і беларускага народаў. Сапраўдны інтэрнацыяналіст, ён цешыўся кожнаму творчому поспеху беларускіх кампазітараў, артыстаў, пісьменнікаў, музыकाў, мастакоў. І мы адзін аднаго добра разумелі, хоць гаварылі на розных мовах: ён звычайна па-ўкраінску, я – па-беларуску.

Хочацца верыць, што тыя нашы гутаркі схілілі яго, напачатку далекаватага ад патрэбаў уласна беларускага опернага мастацтва, прыняць самы чынны ўдзел у стварэнні нацыянальных спектакляў.

Аднаго разу мы з Таццянай Вячаславаўнай Кабржыцкай у нашай кватэры пазнаёмілі Яраслава Вашчака з Уладзімірам Караткевічам (мы тады сябравалі і жылі з ім у адным доме). З таго часу ён захапіўся і творчасцю, і самай асобай пісьменніка. У 1978 г. горача падтрымаў пастаноўку на опернай сцэне оперы Дз. Смольскага «Сівая легенда» паводле аповесці і лібрэта самога У. Караткевіча. А колькі часу, творчай энергіі, ведаў ён аддаў і іншым сваім малодшым калегам! Маю на ўвазе кампазітара С. Картэса і лібрэтыста У. Халіпа ў перыяд іх напружанай працы над операй «Джардана Бруна». А з якімі цярднем і ўважлівасцю паставіўся да кампазітара А. Кандрусевіча, які зацікаўлена дапамагаў дасканаліць музыку яго балета «Крылы памяці»!

Апошнія два гады жыцця Я. Вашчак нястомна працаваў яшчэ з адным маладым кампазітарам У. Солтанам і лібрэтыстам С. Клімковіч, рыхтуючы разам з ім да пастаноўкі оперы «Дзікае паляванне караля Стаха» паводле вядомай аповесці У. Караткевіча. Самога пісьменніка, на жаль, ужо не было. Але ранейшыя сустрэчы, размовы з ім, у тым ліку на Ракаўшчыне, жылі яго памяць, зараджалі творчай энергіяй. А тое і другое ой як патрэбна было! Бо Яраслаў Антонавіч захварэў на самую страшную хваробу веку. Але не адмовіўся ад працы над пастаноўкай оперы паводле твора У. Караткевіча. Нават пасля хіміятэрапіі адпрошваўся ў дактароў і на сваім нязменным «жыгулёнку» ехаў з Бараўлянна ў тэатр, гутарыў з рэжысёрам-пастаноўшчыкам і мастаком спектакля, выканаўцамі галоўных роляў, праводзіў рэпетыцыі. Пастаноўка гэтай оперы стала яго лебядзінай песняй. Ён ён штодзённа жыў, пра яе ўвесь час думаў і гаварыў нават за дзве гадзіны да смерці. Не хапіла яму крыху менш месяца, каб парадавацца апошняй у яго жыцці прэм'ерай.

Спектакль «Дзікае паляванне караля Стаха» стаў адной з самых яркіх старонак у гісторыі беларускага опернага мастацтва. Праз год пасля прэм'еры (1990) вялікі калектыв у пастаноўшчыкаў, у тым ліку і найперш Я. Вашчак (пасмяротна), быў уганараваны Дзяржаўнай прэміяй Беларусі.

Вячаслаў РАГОЙША,
прафесар

Мікалай Русель

Па Каліфорніі

Раздзел IX

У сям'і Гольдэна мы пражылі ўсяго тры два, неабходны для таго, каб арыентавацца. К таму часу з Сан-Францыска па нашай рэкамендацыі да іх прыбыў новы пастаялец, і таму, не парушаючы ўмовы, мы маглі пакінуць ферму і ўладкавацца ў лесе, што больш адпавядала нашым густам і планам. Для гэтага за вярсту ад фермы, каля самага арашальнага канала, сярод першабытнага лесу ўласнымі рукамі была выкапаная зямлянка з лёгкай драўлянай надбудовай, пакрытай галінамі канадскай елкі (*Picea alba*). Галіны яе, па форме падобныя да страусавага пер'я, найбольш прыдатныя для гэтай мэты. Выйшла штосьці падобнае да садовай альтанкі, даволі прыгожай і зручнай. Унутры з тонкіх калоў, пакрытых дробнымі галінамі той жа елкі, былі імправізаваныя дзве пасцелі, а пасярэдзіне ў чырвонай гліне сцяны была зладжаная вялікая печ на манер рускай, дзе бяспечна можна было падтрымліваць агонь усю ноч. Нягледзячы на чэрвень, ночы былі халоднаватыя і гэты агонь быў зусім не лішні.

Спадарожнік мой, таксама рускі, хаця і нарадзіўся дзесяці ў нетрах Валагодскай губерні, але вырас у Маскве, і, як варта было чакаць ад гараджаніна, аказаўся бездапаможным да камізму сярод гор і лясоў. Не кажучы ўжо пра тое, што ён з цяжкасцю адрозніваў хвою ад дуба, яго ўяўленне малявала яму паветраныя плыні ў нашай бярозе і ён раз-пораз затыкаў шчыліны, каб пазбегнуць скразнога ветру, устройваў усякага роду прыстасаваны ад сырасці з прычыны мажлівасці «схапіць» рэўматызм і да т. п. Дарэмна я растлумачваў усю недарэчнасць яго страху; ні растлумачэнні, ні ўгаворванні, ні жарты – нішто не дапамагала. Дзікія звыры былі другой букай. Першыя ночы ён зусім не спаў, падтрымліваючы два агні, адзін у печы, другі каля ўвахода ў нашае жылло. Апошні меў на мэце трымаць львоў, вакоў, каётаў (*Canis latrans*) і інш. на прыстойнай дыстанцыі. Не магу сказаць, каб і мне добра спалася гэтыя першыя ночы. Лес поўны жыцця і самых дзіўных гукаў па начых. Нейкая птушка з незвычайнай упартасцю крычала усю ноч недзе непаладэку. Гэты кароткі пранізлівы крык, паўтараючыся кожную секунду без перапынкаў, працягваўся

да раніцы. Часам дзесяці вылі каёты, часам рыкаў леў, але ніводны з гэтых гукаў не дзейнічае так на нервы, як выццё дзікай кошки. Гэтае скавытанне зусім не падобнае да звырынага. Гэта сапраўдны чалавечы і прытым жаночы крык, крык жанчыны ў стане крайняга жаху. Штосьці ў вышэйшай ступені дзікае і ашаламляльнае. Пачуўшы гэты крык першы раз, я настолькі быў падмануты, што схапіў ружо, стрымгалоў пабег на ферму, будучы ўпэўнены, што штосьці жахлівае здарылася з Mrs. Markell, якая ў гэтую ноч заставалася там адна.

І нягледзячы на ўсю гэтую начную музыку, жыццё і блуканне па гэтых лясах такое ж бяспечнае, як шпацыры па ўласным садзе. Самая моцная з жывёл – каліфарнійскі леў у сапраўднасці зусім не страшны. Велічынё ён з сан-бернардскага сабаку, але вялікі баялівец і на чалавека не нападае ніколі. Не нападаюць ні ваўкі, ні шакалы нават зimąй. Лес напоўнены свіннямі і рагатай жывёлаю, таму ежы ўсім гэтым драпежнікам у волю і галоднымі яны ніколі не бываюць. Гэтая акалічнасць, безумоўна, адыгрывае немалую ролю ў іх міралоўным стаўленні да чалавека. Людзі, што жыўць тут па 15 – 20 гадоў, не прыгадаюць выпадку, каб дзікія звыры пагражалі або прычынялі пашкоджанне людзям. Самы непрыемны, хаця і далёка не такі небяспечны, як мы прывычаліся думаць, жыхар заходніх лясоў і стэпаў – гэта грымучая змяя. Хаця і яна пазбягае чалавека і не нападае сама, абмяжоўваючыся самаабаронай, але ў некаторых месцах іх такое мноства, што пазбегнуць сутычак з імі немагчыма. Рэшкі сухой ку-

ры на хвасце пры паўторных ліняннях ствараюць трашчотку або грымучы, якая выдае даволі гучны шум пры ўсякім руху. Гэта дае магчымасць меркаваць пра прысутнасць змяі на некаторай адлегласці і пазбягаць сустрэчы. На няшчасце, у жніўні гэтыя змеі чамусьці слепаюць. У гэтым стане на яе лёгка наступіць нечакана, што часам і здарэцца вечарамі і начаі на дарогах. Яны любяць спаўзаць з гор, па ярах і закавацца ў нагрэты сонцам дарожны пыл. Напад змяі і спробы ўкусі не заўсёды бываюць удалымі, бо для гэтага трэба шмат спрыяльных умоваў. Нават пры ўкусе змяі не заўсёды ўдаецца ўпусціць у рану свой яд. Таму небяспечныя ўкусы рэдкія. У выпадку ўкусу пасля высмоктвання і прыпякання звычайныя амерыканскія лекі складае гарзка ў велізарных дозах, колькі чалавек можа выпіць. Яд грымучай змяі – сардэчны яд, які паралізуе сэрца, і таму любы сродак, які ўзбуджае сардэчную дзейнасць, ёсць добрае супрацьддзе. Каліфарнійцы настолькі прывыклі да сваіх грымучак, што не звяртаюць на іх не больш ўвагі, чым мы ў Расіі на сваіх менш небяспечных змей. Тут нават дзеці не без поспеху ваююць з імі. Нам асабіста на працягу нашых 2-месячных блуканняў тут не ўдалося сустрэцца, зрэшты, ніводнай з іх. Другі сур'ёзны небяспечны драпежнік, які фігуруе на гербе штата, так званы grizzly bear (шараваты мядзведзь, *Ursus horribilis*), які калісьці напаўняў горы і лясы Сьера-Невады, на шчасце, зусім знішчаны, і сустрэць яго можна толькі ў звырынцах, і то я вялікую рэдкасць.

Хутка пасля нашага пасялення ў лесе здарылася адна маленькая прыгода, дзякуючы якой мой рускі

таварыш набыў сярод судзеяў некаторую вядомасць. З прычыны нейкіх складаных метэаралагічных меркаванняў ён лічыць за лепшае спаць галавой да шырока адчыненага ўвахода ў нашае жыллё. Жыллё было невялікае, цэла яго вельмі доўгае, а пасцель устроена даволі высокая; таму галава амаль выступала з-пад навеса вонкі. Вогнішча каля ўвахода чамусьці ў гэтую ноч запаленае не было. Поўны месяц глядзеў з зорнага неба і яркім, срабрыстым святлом сваім заліваў высокія хвой і яліны, з іх цёмна-зялёнай кронай, жоўтымі, шэрымі і чырванаватымі стваламі, кідаючы на зямлю фантастычныя цені. Цудоўны лес у такіх ночы, усё сядзеў бы ды любаваяся. Доўга не хочацца спаць, а потым дрымота падкрадаецца неяк незаўважна і доўга знаходзіцца ў пераходным стане, калі сон і рэчаіснасць, рэальнасць і фантазія зліваюцца ў адно, дапаўняючы адно аднаго. Цішыня незвычайная, урачыстая. І звер, і птушка маўчаць. Нават ветрык сціх і не гайдае больш даўгіх, махнатых галінаў канадскай елкі. Паміж імі ў цёмнай зеляніне вісяць групамі і гірляндамі яркія зоркі, якраз як васковыя свечкі ў каляднай елцы.

Мы доўга не спалі. Спачатку я сядзеў каля ўвахода ў нашу бярогу, а потым улегся ў сваёй імправізаванай пасцелі, працягваючы любавання са мясцянай ноччу. Мой таварыш увес час вярочаўся з боку на бок, то ўздыхаючы, то мармычучы штосьці сам сабе. Відавочна, яго фантазія разгулялася больш за звычайнае і зборшычы ўяўных непрыяцеляў ападоўвалі яго. Ён часта клікаў мяне, баючыся, каб я нейк не заснуў і не пакінуў яго сам-насам з яго страхамі. Ці ўпадзе галіна або хваёвая шышка, ці праляціць кажан або начная птушка, ён кліча мяне.

– Чуець?!.. Што гэта?..

Спачатку я адгукнуўся, але потым заснуў. Не ведаю, як доўга мне ўдалося праспаць. Пабудзілі мяне два рэвальверныя выстралы,

што ішлі адзін за адным. На гэты раз ужо я спытаў: што такое?!..

– Што такое!.. Вам добра спаць галавой да сцяны. А мне вось каёты ледзь нос не адкусілі!

– Як так?

– Ды так, запэўніваю вас. Не расплюшчы я выпадкова вочы яшчэ адну хвілінку, і быць мне без носа. Даруйце, вось тут каля самой маёй галавы капер была цэлая зграя каётаў. Калі я стрэліў – пабеглі ў кусты.

Кажучы гэта, ён збіраў сталы, крэслы, усю нашу імправізаваную мэблю і будаваў каля сваёй галавы наймацнейшую барыкаду.

На наступны дзень мы расказалі пра гэтае здарэнне суседзям фермерам і выклікалі ўсеагульны гаме-рычны смех. Аказалася, што наш бедны Дон-Кіхот ваяваў не з каётамі, а з іх сабакамі, якія маюць звычку рабіць прывольныя начныя візіты ў лобы лагер, ласуючыся выкінутымі рэшткамі ежы.

Герой гэтай прыгоды аднак не верыў. Ён цвёрда стаяў на сваім і з той пары барыкадаваў свой нос акуратна кожны вечар.

Лес, што нас акружаў, у якім мы пражылі каля 6-і тыдню і які са стрэльбай у руках абхадзілі ўздоўж і ўпоперак шмат разоў на адлегласць добрага дзясятка міль, далёка не ўяўляе цяпер таго, чым паводле расказаў старажылаў ён быў пры першым з'яўленні тут белых. Цяпер магутны будаўнічы лес перамешаны з дробным і буйным зараснікам, дзякуючы частым лясным пажарам і парубкам. Лясныя пажары нярэдка спусташаюць яго на цэлыя мілі і, на жаль, прычыняюць яны не адным неасцярожным абыходжаннем з агнём. Паны жывёлаводы падпальваюць яго наўмысна з мэтай пашыраць пашу і паляпшаць якасць травы. На выпаленых і пасечаных месцах хутка з'яўляецца непрыдатны зараснік з манзаніты або разнавіднасцяў калючага цяроўніку. Назірання або кантролю над гэтым лесам ніякага, ніякай перашкоды драпежніцтву, якое не зважае ні на чыя інтарсы і мае адну

Canis latrans

Ursus horribilis

мэту – хуткую і лёгкую асабістую нажыву. У часы індыйцаў [індзейцаў], якія насялялі гэтыя месцы і жылі паляваннем, лес быў настолькі чысты, што аленя можна было бачыць за вядома. Для паляўнічага гэта, вядома, вялікая перавага.

З вялікіх дрэваў самае каштоўнае тут ёсць так званы сугар піне (цукровая сасна), *Pinus lambertiana*, якая ўяўляе сабой стройны мачтавы ствол, часта ў некалькі абхватваў, з шараватай карой. У месцах, што былі выпаленыя, часта можна знайсці салодкае, цукрыстае аддзяленне, якое прасочваецца нахштальт белай камедзі. Яму гэты від абавязаны сваёй назвай. Мясцовыя жыхары ўжываюць яго як лёгкае слабительнае. Будучы цудоўным будаўнічым матэрыялам, цукровая сасна лёгкая і роўна колецца і таму служыць для вырабу дошак і гонты. Вельмі распаўсюджаная таксама жоўтая сасна (*Pinus arizonica*, *Pinus ponderosa*). Як будаўнічы матэрыял значна саступае першай; яна не такая роўная, па колеры ствала вельмі падобная на нашу рускую хвою. Вельмі смалістая і магла б даваць вялікую колькасць тэрпенціну. Акрамя гэтых двух відаў, нярэдка трапляецца каліфарнійскі ціс (yew, *Taxus brevifolia*), дрэва, роднае хвойным, але якое дае плод не шышку, а ягаду, і вызначаецца надзвычайнай добрай эластычнасцю, таму індыйцы ўжывалі яго для вырабу лукаў. Даволі прыгожае, падобнае на нашыя елкі, з той розніцай, што лапкі больш светлага зялёнага колеру. З астатніх хвойных, што складаюць гэты лес, згадаюць пра канадскую елку (*спрусе*, *Picea alba*), пра асаблівы від кедр і пра чырвоную сасну (*Abies nobilis*), якая шырока распаўсюджаная па ўсёй Амерыцы і складае агульнаўжывальны матэрыял для пабудоваў.

Непадалёку ад нас ёсць цікавае месца – Яр мільнага бур'яну (*Soar-weed Canyon*). Наша бярога па сутнасці стаіць на краі яго, але ад нас відаць толькі адхоністая, пакрытая лесам і зараснікам пакарасць. Спускаючыся па ёй крокаў на тысячу ўніз і прайшоўшы яшчэ сотні дзве зараснікам са звычайна-галяснога арэшніка, *live oak* і мадроны, адкрываеш, што на дне гэтага шырокага пакагата яра ёсць яшчэ яр, абрыўісты, з амаль стромымі берагамі з чырвонай гліны, праз якія ў некаторых месцах праглядаюць голыя хвой, зверху высокі лес пакадае бачным толькі вузкую паласу неба, а па дне шуміць, падаючы каскадамі, горны ручай. Месца ад прыроды хмурнае, дзікае, нярадаснае. Але прыгледзеўся да яго, да яго разарваных берагоў, да мноства вывернутых з коранем і перакінутых туды і сюды агромністых дрэваў, да бязладна, зусім не да месца наваленых куч

камення і вы пераканаецеся, што прырода адна не магла стварыць нічога падобнага, што тут ёй дапамагалі цэлыя полчышчы нейкіх цыклопаў. Усё пастаўлена дагары нагамі, быццам чэрці ў чыхарду гулялі. Калі б мне давалося маляваць дэкарацыю для апошніх сцэн Фауста, я не знайшоў бы нічога больш адпаведнага. Хто любіць моцную адчуванні, няхай спусціцца ў гэты яр у мясечную ноч і паслухае пякельны канцэрт дзікай кошкі.

Taxus brevifolia

Кажуць, што вера гарамі варочае. Не ведаю, ці варочае вера, а што страшасць да золата імі варочае. Яр мільнага бур'яну можа служыць наглядным прыкладам. Усе вышэйзгаданыя разбурэнні, уся гэта нечалавечая работа была выкананая золаташукальнікамі, яны не толькі перашпурнулі 3 разы ў гэтым яры кожны каменьчык, кожную пясчынку, але пры дапамозе так званых гідраўлічнага спосабу сапраўды перамясцілі цэлыя горы з аднаго месца на другое. Паколькі гэты гідраўлічны спосаб апрацоўкі залатых капальняў вынайдзены тут і практыкуецца пакуль толькі тут, то лічу нялішнім сказаць пра яго некалькі слоў.

І тут, як і ўсюды, прамыванне залатонаснага пяску пачалося з самага прымітыўнага спосабу, з золаташукальніцкім латком, які цяпер выкарыстоўваецца толькі пры разведках, каб пераканацца, якую колькасць золата змяшчае пясак. Гэты латок ёсць штосць падобнае да бляшанага таза і па велічыні і па форме. Накіроўваючыся на разведку, золаташукальнік звычайна запасаецца толькі кіркай, лапатай і гэтым латком. Перш за ўсё трэба ведаць, як знайсці месца, у якім прысутнасць золата верагодная; без гэтага ведання можна мыць да канца дзён сваіх і не знайсці і крупінікі.

Распынёнае золата знаходзяць галоўным чынам у рэчышчах старажытных, цяпер неіснуючых рэк. Што тычыцца гэтай мясцовасці, то тут мяркуецца існаванне ў старажытныя часы ракі, ахрышчанае сёння імем Станіслава, *Stanislaus River*,

цяпер, вядома, не існуючай. У рэчышчы гэтай ракі, якое складаецца з так зван. жарсты ці жвіру, г.зн. дробнага каменя, перамешанага з пяском, рэчышчы, што залягае непасрэдна на так зван. *bedrock*, г.зн. каменным рэчышчы на некалькі метраў пад цяперашняй паверхняй, змяшчаецца золата. Таму шукаць яго вышэй або ніжэй дзе б там ні было акрамя гэтага слоя жвіру зусім дарэмна. Ніжэй, зрэшты, і шукаць цяжка, таму што *bedrock*

ёсць ужо цвёрдая каменная парода. Мне здаецца, што ў дадзеным выпадку слой жвіру хутчэй ёсць ледавікова-вая марэна, чым рэчышча ракі. Як бы там ні было, адшукаўшы гэты слой, золаташукальнік пры дапамозе кіркі і рыдлёўкі напаўнае ім свой латок і, спусціўшыся да ручая, апускае яго ў ваду. Патрэсваючы і пакальваючы кіркі і рыдлёўкі, разліваюць ваду, што працякае, зносіць пясак і каменьчыкі, пакуль на дне яго не застаецца чорны па ўдзельнай вазе пясак магнітнага жалеза. У ім лёгка распазнаць крупінікі золата і далейшай, больш асцярожнай прамыўкай аддзяліць адны ад другіх. Калі на латку жарсты акажацца толькі на 5 цэнтаў (10 капеек) золата, месца ўжо лічыцца дастаткова прыбытковым, каб ім заняцца. Так званая «калыска» або «качалка», якой да гэтай пары часта карыстаюцца кітайцы, уяўляе ўжо значнае ўдасканаленне. Гэта невялікая драўляная скрыня, верхняя рухомая частка якой мае забяспечанае дзіркамі дно. У гэтую частку складаецца жвір. Пры патрэсванні і калыханні гэтай часткі вада зносіць праз дзіравае дно дробны пясак, затрымліваючы камяні. Апошняя выкідаюцца рукамі, а дробны пясак, які змяшчае золата, паступае ў ніжнюю нахіленую частку скрыні, дно якой забяспечана папярочнымі невысокімі драўлянымі затрымкамі, за якімі і адкладваецца золата па сваім цяжары. Больш лёгкі пясак зносіцца вадой.

Далейшае развіццё спосабу заключаецца ў наладжванні шлюзаў, г.зн. даўгіх

скрыняў або рынваў з нізенькімі папярочнымі затрымкамі для золата. У верхні канец шлюза жарства накідаецца рыдлёўкамі. Буйныя камяні затрымліваюцца грубай рашоткай і выкідаюцца. Больш дробныя разам з пяском нясуцца ўздоўж скрыні вады. Золата асядае за затрымкамі, дзе для вельмі дробных яго часцінак часам наліваюць ртуть, у якой яно і раствараецца. Гэты спосаб і дагэтуль практыкуецца ў нас у Сібіры. Ручное раскопанне залатонаснага слоя, неабходнае спачатку знесці рукамі ж тоўстыя слаі зямлі, якія пакрываюць яго зверху, падвоз да шлюза і інш., патрабуе велзарнай колькасці ручной працы. Прямыванне гэтага спосабу магчыма толькі ў вельмі багатых россыпах. Па меры таго, як каліфарнійскія россыпы бяднелі і вычэрпваліся, прыйшлося выдумляць больш лёгкія і танныя спосабы прамывання. Такім спосабам, несумненна, прамыванне адбываецца ў тых жа шлюзах, але разбурэнне пародаў ажыццяўляецца не рукамі, а вадай, і вось якім чынам.

Дзе-небудзь на значнай вышыні ад ручая, возера або іншай крыніцы адводзіцца труба з ліставага жалеза за патрэбная частка вады. Калі на шляху водаправода сустракаецца ўзвышша, то трубы не праводзяць у тунэлях, што каштавала б занадта дорага, а проста перакідаюць іх праз узгоркі і хрыбты, разліваючы надзеянне сіфона. Давёўшы водаправодную трубу да месца эксплуатацыі, яе разгаліноўваюць на патрэбную колькасць галінаў і кожную галіну забяспечваюць чымсьці падобным да пажарнага наканечніка вялікіх памераў. Гэтым наканечнікам маніпулююць часам проста рукамі, часам жа яго на шарнірах, так што струмень вады можна накіроўваць па сваёй волі. Дзякуючы значнай розніцы ва ўзроўнях абодвух канцоў трубы, вада выходзіць з наканечніка пад такім страшным ціскам, што ёй не толькі можна забіць чалавека, але, накіраваўшы на пароды, што падлягаюць разбурэнню і прамыванню, раздрабляць і разносіць іх з незвычайнай лёгкасцю. Усё размытае абсыпаецца і падае ўніз у падведзены шлюзы і прамываецца сама сабой. Такім чынам, працу, што маглі б зрабіць некалькі чалавек, замяняе цяжка праца многіх соцень рабочых, змываюцца і зносіцца цэлыя горы і самыя бедныя россыпы даюць багаты барыш.

Ціск у ніжніх частках трубы часам бывае настолькі вялікі, што труба «паце» звонку, г.зн. вада праходзіць праз сітавіны жалезнага ліста. Дзіўна тое, што само жалеза, з якога яно зроблена, не таўсцей за сярэдні кніжны пераплёт, няшмат

таўсцей за тыя лісты, з якіх робяцца пячныя трубы.

Некалькі гадоў таму Удзельным ведамствам нашым быў камандзіраваны ў Каліфорнію горны інжынер для вывучэння гэтага спосабу на месцы, з мэтай прымянення яго на сібірскіх россыпах гэтага ведамства. Інжынер быў, атрымаў багаты падарожныя, вывучаў, але спробы аказаліся няўдалымі. Наколькі мне помніцца, трубы заказалі дарагія, таўстасценныя з чыгуну і, вядома, такіх высокіх ціскаў не вытрымлівалі. У час майго знаходжання ў Каліфорніі каліфарнійскія залатыя прыскі з той жа мэтай практычнага азнаямлення з гідраўлічным спосабам наведваюць іншы рускі горны інжынер В.С. Рэутоўскі. Спадзяемся, што на гэты раз справа выйдзе больш удава, ранейшыя грубыя памылкі, якія пацвярджаюць прыказку «на ўсякага мудраца хапае пратэст», не паўтарацца. Ці не дзіўна насамрэч: неадукчаны амерыканскі золаташукальнік-практык вынайшаў і паспяхова практыкуе свой да немагачымасці прасты спосаб, да якога цэлая калегія нашых вучоных інжынераў не толькі не дадумалася сама, але нават і пераняць толкам не ўмею! Для чаго толькі ўся гэтая навука, падумаеш!..

Адзіная нязручнасць гідраўлічнага спосабу заключаецца ў тым, што разбурэнныя горы ў выглядзе пяску і гліны зносіцца вадай і адкладаюцца ва ўрадлівых далінах, робячы іх нікуды не вартымі з земляробчага пункту гледжання. Акрамя таго, такім чынам мялеюць і запыраджаюцца рэкі. Гэтая акалічнасць выклікала моцны рух і пратэст з боку земляробчага насельніцтва бліжэйшых далін у Каліфорніі і была прычынай выдання закона, які забараняе прымяненне гідраўлічнага спосабу ў штаце. Зрэшты, у апошні час ідзе моцная агітацыя на карысць адмены гэтай забароны, і адмена, здаецца, адбудзецца. Паміж золаташукальнікамі і земляробамі складаецца кампраміс, які абавязвае першых штучнымі плацінамі затрымліваць яшчэ ў гарах масы пяску і гліны.

Усе гэтыя нязручнасці могуць быць вельмі важнай для вінаградных, персікавых і апельсінавых плантацыяў Каліфорніі, але губляюць усякае значэнне ў Сібіры, асабліва ў яе горных акругах, дзе пра земляробства не можа быць і гаворкі і дзе рэкі не запырадзілі і не абмелілі ніякімі спосабамі. Калі частка сібірскіх гор перанясецца ў паўночныя тундры, то ад гэтага тундра хутчэй выйграе, чым страціць. А між тым шырокае прымяненне гідраўлічнага спосабу ўдзелячыла б колькасць там золата, што здабываецца цяпер.

Пераклад з рускай мовы
Алеся СІМАКОВА

Касцёл і парафія Святога Вацлава ў Ваўкавыску цягам паловы XX ст.

Любы з жыхароў Ваўкавышчыны з упэўненасцю можа сказаць, што наш край – гэта край касцёлаў. Іх вежы відаць здалёк. На гарызонце яшчэ няма вёскі, а ўжо з'яўляюцца яны.

Нека ў інтэрнэце знайшоў стары фотаздымак (1953 г.) касцёла Святога Вацлава і падумаў: а ці ведаю гісторыю свайго парафіі? Паўстала пытанне: дзе магу пра гэта даведацца? Пошук пачаўся з старых фотаздымаў. Іх аказалася вельмі мала. Запытаўшы ў школьнай бібліятэцы, чаму так, даведаўся, што гэта заканамерна, і бібліятэкарка расказала пра сваё даследаванне на падобную тэму.

Цэнтральным у Ваўкавыску з'яўляецца касцёл парафіі Святога Вацлава, пабудаваны ў 1846 – 1848 гг. З 1945 па 2000 г. лічыўся пастаянна дзейным, не быў закрыты і зняты з рэгістрацыі.

У 1947 г. 6 мая была зарэгістраваная рэлігійная супольнасць парафіі Св. Вацлава (ксяндз Казімір Баяслававіч Раслеўскі, 1900 г. нар., які служыў тут пробашчам з 1945 па 1977 г.; пахаваны на мясцовых могілках).

На 1 студзеня 1952 г. у касцёле Св. Вацлава болей 50% вернікаў складалі жыхары горада. У касцёл працягвае хадзіць вялікая колькасць вернікаў, асабліва маладшае пакаленне. Другі фотаздымак адлюстроўвае працэсію па горадзе ў 1952 г. на свята Божага Цела. Можна пабачыць, што вернікаў многа, рознага ўзросту, няма дзяцей.

З 1953 па 1969 г. значна зніжаецца колькасць вернікаў у парафіі: раней яна налічвала да 3 тыс. вернікаў, а па падліках назіральнікаў колькасць вернікаў, якія наведваюць храм на Пасху ці Божжа Нараджэнне, дасягала 400 чалавек, па іншых вялікіх святах – да 500 чалавек.

З сярэдзіны 1950-х гг. камуністы рабілі спробы максімальна зменшыць магчымасці для пераказу рэлігіі наступным пакаленням. Забараня-

лася навуаччэ дзяцей катэхізму (святары пераследаваліся нават за само знаходжанне непаўналетніх на касцельных адправах), прыслугоўванне непаўналетніх пад час набажэнства. Святар і вернікі арганізавалі падпольнае навучанне для пераказвання асноваў веры. Настаўнікамі ў такіх групах былі падрыхтаваныя свецкія людзі. Адным з найбольш эфектыўных метадаў супрацьстаяння татальнай атэізацыі было падтрыманне практыкі веры ўнутры сям'і, навучанне бацькамі або бабулямі.

Неабходна таксама адзначыць высілкі простых вернікаў у захаванні будынка касцёла. Грамада вымушаная была плаціць за карыстанне памяшканнем. Уся адказнасць за захаванне веры клалася на плечы членаў грамады, якія ўпарта арганізавалі супольныя маленні ў нядзелі і свята.

З 1977 па 1984 г. у парафію Св. Вацлава прыязджае ксяндз Рышард Вербель з парафіі Рось. У гэты час актыўнасць каталіцкага насельніцтва Ваўкавыска зніжаецца. Змяняецца не толькі колькасць тых, якія наведваюць касцёлы, але і колькасць ахрышчаных дзяцей, павянчаных маладых, адлетых памерлых. Змяніўся і склад парафіянаў: цяпер гэта людзі больш сталага веку, якім «няма чаго губляць».

З 1984 па 1988 г. служыць пробашчам Станіслаў

Баярун (1929 г. нар.), але ягонай працай многія вернікі не былі задаволеныя.

У Ваўкавыскім раёне, як і ў іншых раёнах Гродзенскай вобласці, працягваюць хрысціць дзяцей па хатах, шлюбы бралі не ўсе, многія баяліся, што мясцовыя ўлады пазбавяць прэміі, знімуць з чаргі на кватэру і пад. Дзяцей настаўнікі пільнавалі перад касцёлам, забаранялі хадзіць, у школе ставілі дрэнныя адзнакі, выклікалі «на ковер».

У 1986 г. новым у дзейнасці парафіі Св. Вацлава стала тое, што ксяндз пачаў звяртаць асаблівую ўвагу на прыцягненне да веры дзяцей. На свята пачало збірацца вернікаў у касцёле больш, чым звычайна. Прыходзіць пачала і частка маладых людзей, бацькі пачалі прыводзіць у касцёл дзяцей як школьнага, так і дашкольнага ўзросту.

У 1988 г. кс. С. Баярун выязджае на сваю радзіму ў Латвію, а касцёл працягвае нядоўга дзейнічаць без ксяндза. У гэты час актыўнасць каталіцкага насельніцтва Ваўкавыска зніжаецца для арана.

У 1989 г. на службу прызначаны ксяндз Антоні Антонавіч Філіпчык (1949 г. нар.), які працуе пробашчам сёння, быў дэканам Ваўкавыскага дэканата. З яго дапамогай многія вярнуліся да Бога. Ён сваім жыццёвым прыкладам паказаў, як не баяцца і давесці ўсім, што значыць быць католікам. Але мясцовыя ўлады пільна сачылі за дзейнасцю ксяндза, неаднаразова выклікалі на размову.

Аднак з пачатку 1990-х гг. падростае новае пакаленне, для якога магчымасць адкрыта маліцца, хадзіць у пілігрымкі, хрысціцца і браць шлюб у касцёле, прымаць Камунію – бяспрэчнае права і арганічная патрэба.

З 1992 г. рэлігійныя арганізацыі Беларусі, у тым ліку і ў Ваўкавыскім раёне, атрымалі мажлівасць адкрыта праяўляць сваю актыўнасць. Многія юнакі з нашага раёна адпраўляліся вучыцца ў Гродна ў Вышэйшую духоўную семінарыю.

На двух фотаздымках, якія паказала бібліятэкарка, прадстаўлены пілігрымкі нашага раёна ў Тракелі на гары прабажэння, якія выпраўляюцца да абраза Маці Божай Тракеўскай з сярэдзіны 1990-х гг. Шлях пралягае праз некалькі раёнаў і цягнецца 6 дзён.

На пятым фотаздымку – працэсія па горадзе на свята Божага Цела ў 1995 г. Бачна, што вельмі шмат дзяцей, сярод іх была і наша бібліятэкарка Алена Матысік.

Для каталіцкай моладзі Ваўкавыскага раёна з сярэдзіны 1990-х гг. ксяндзы арганізуюць летні адпачынак. Месца выбіраецца маляўнічае, каб былі непадалёк касцёл, рэчка, лес.

З сярэдзіны 1990-х гг. у парафію прызначаліся памочнікі – дыяканы і вікарыі. Тут працаваў вікарыем у 1995 – 1996 гг. і будучы рэктар Вышэйшай духоўнай семінарыі ксяндз Юзаф Станеўскі.

Спачатку навучалі катэхізісу святары, пасля гэтым пачалі займацца сёстры-манашкі. Яны рыхтавалі хлопчыкаў і дзяўчынак да сакраменту першай Камуніі. Аднавілася практыка навучання і падрыхтоўкі маладых людзей, якія вырашылі ажаніцца і ўзяць шлюб у касцёле.

Гістарычны конкурс для моладзі

ПА-ЗА КАДРАМ:

ад гісторыі сям'і да гісторыі супольнасці

Нягледзячы на шматлікія цяжкасці, з пачатку 1990-х гг. парафія расла, закладаліся традыцыі новых фэстаў, утвараліся свае моладзевыя, дзіцячыя, агульныя хоры, якія спявалі на святых імшах, выступалі на розных каталіцкіх мерапрыемствах.

Касцёл разам з людзьмі перажыў шмат непрыемнасцяў. Вера ў лепшую долю, дабро і справядлівасць дапамагала і падтрымлівала народ у час цяжкіх выпрабаванняў і нягоды. Для маёй парафіі важна тое, што святых не пераставала дзейнічаць у свецкія часы. Таму касцёл Святога Вацлава з'яўляецца і сёння сэрцам духоўнага жыцця ў Ваўкавыскім раёне.

Павел БЕНЯДЫКА,

вучань СШ № 2 г. Ваўкавыска
Куратары Марына Бурдзік
(настаўніца рускай мовы і літаратуры),
Алена Матысік (бібліятэкар)

Сакавік

17 – Манізер Мацвей Генрыхавіч (1891 – 1966), расійскі скульптар, мастак-манументаліст, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі і Украіны, народны мастак Расіі і СССР, акадэмік Акадэміі мастацтваў СССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР (1941, 1943, 1950) – 130 гадоў з дня нараджэння.

18 – Падліпскі Аркадзь Міхайлавіч (1946, Віцебск), журналіст, гісторык-краязнаўца, які вывучае гісторыю Віцебска другой паловы XIX – пачатку XX ст., – 75 гадоў з дня нараджэння.

18 – Рыжскі Мірны дагавор 1921 г., дагавор паміж РСФСР (таксама ад імя БССР) і УССР з аднаго боку і Польшчай з другога пра спыненне савецка-польскай вайны 1919 – 1920 гг. – 100 гадоў з часу падпісання.

18 – Суніпскі Антон Канстанцінавіч (1896, Пінск пав. – 1960), фалькларыст, збіральнік беларускага фальклору, этнограф, археолаг – 125 гадоў з дня нараджэння.

19 – Кісялёў Генадзь Васільевіч (1931 – 2008), вучоны-гісторык, літаратуразнаўца, пісьменнік, археограф, архівіст, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Якуба Коласа (1990) – 90 гадоў з дня нараджэння.

19 – Юхо Іосіф (Язэп) Аляксандравіч (1921, Мінск – 2004), вучоны-юрыст, гісторык права, заснавальнік навуковай школы па вывучэнні гісторыі дзяржавы і права Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

20 – Карпілава (Разенблат) Бяся Залманаўна (1921 – 2013), артыстка балета, заслужаная артыстка Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

21 – Фралю Валерыі Васільевіч (1941, Крычаў – 1991), габаіст, педагог, заслужаны артыст Беларусі – 80 гадоў з дня нараджэння.

22 – Зарыцкі Аляксей Аляксандравіч (1911, Хоцімск, – 1987), паэт, перакладчык – 110 гадоў з дня нараджэння.

22 – Яканюк Вадзім Лявонцэвіч (1946, Гродна), музыкантаўца, педагог, заслужаны работнік адукацыі Беларусі – 75 гадоў з дня нараджэння.

24 – Гарбачоў Міхаіл Васільевіч (1921, Сенненскі р-н – 1981), перакладчык, заслужаны дзеяч культуры Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

26 – Калінкавіцкі краязнаўчы музей (1991) – 30 гадоў з часу стварэння (адкрыты 14.01.1994).

26 – Русецкі Канут Іванавіч (1801 – 1860), жывапісец, педагог, творчасць якога звязаная з мастацкім жыццём Беларусі і Літвы – 220 гадоў з дня нараджэння.

27 – Душэўскі (Дуж-Душэўскі) Клаўдзіі Сцяпанавіч (1891, Глыбокае – 1959), грамадска-палітычны і культурны дзеяч, дыпламат, архітэктар, будаўнік – 130 гадоў з дня нараджэння.

27 – Сапуноў Аляксей Парфенавіч (1851, Віцебская губ. – 1924), гісторык, археограф, архівіст, краязнаўца, правядзены член Рускага геаграфічнага таварыства – 170 гадоў з дня нараджэння.

27 – Спешнёў Аляксей Уладзіміравіч (1911 – 1994), беларускі і расійскі кінадраматург, кінарэжысёр, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1967) – 110 гадоў з дня нараджэння.

27 – Якерсон Давід Аронавіч (1896, Віцебск – 1947), скульптар, графік, мастак-афарміцель – 125 гадоў з дня нараджэння.

30 – Пяткевіч Аляксей Міхайлавіч (1931, Стаўбцоўскі р-н), крытык, літаратуразнаўца, краязнаўца – 90 гадоў з дня нараджэння.

31 – Браўдэ Марк Савельевіч (1941, Мінск), апэратар, сцэнарыст, рэжысёр і акцёр кіно – 80 гадоў з дня нараджэння.

31 – Рудакі Анаголь Абрамавіч (1921 – 1990), акцёр тэатра, заслужаны артыст Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

Харчаванне на Ёсеўшчыне (1921 – 1939 п.)

(Заканчэнне. Пачатак у №9 – 10)

З кіслага малака гаспадыні рабілі тварог. Для гэтага кісла малака ставілі ў печ, а ўвечары верхнюю частку адтопленнага малака адкідвалі ў палатняны мяшчак клінападобнай формы. Мяшчак падвешвалі над якой-небудзь пасудзінай, каб сцякла сыроватка. Елі тварог са смятанай альбо з малаком, часта выкарыстоўвалі для начынкi мучных вырабаў.

З тварогу пяклі сырнікі. Для гэтага ў тварог дабаўлялі крыху мукі, яйка і з атрыманага цеста рабілі блінчыкі (аладкі) і пяклі іх на патэльні, змазанай маслам.

Тварог выкарыстоўвалі ў якасці малочнай мачаніны. Яго размешвалі са смятанай, падсольвалі і разгравалі на агні. Мачалі ў такую мачаніну бліны, аладкі або хлеб.

Сыроватку выкарыстоўвалі для замешвання бліноў і іншых мучных вырабаў. Яе часта пілі замест вады, змешвалі з тварогам. З адтопленнага тварогу рабілі «клінковы» сыр. Пасля таго, як адтоплены тварог адкінулі ў мяшчак, падвешвалі, каб сцякла сыроватка. Потым яго падсольвалі, маглі дабавіць кмін ці яшчэ нейкія духмяныя прыправы. Клілі ў клінкі, а пасля прыскалі грузам. Калі сыр палаяў пад грузам, атрыманы сыр падвешвалі і падсушвалі ў цёплым месцы. Для атрымання рыхлых сыроў тварог не салілі і не перамешвалі, а клілі ў клінкі, закручвалі ў палатно і клілі ў салёную ваду на суткі. Амаль што на ўсёй тэрыторыі цяперашняга Ёсеўскага раёна спосаб і тэхналогія прыгатавання сыроў была аднолькавая.

Рэцэпты продкаў

Свініна па-хатняму

1,5 кг свініны (кумпяк), 5 цыбулінаў, 3 ст. лыжкі здору, соль, перац.

Свіны кумпяк наразілі ўпоперак валокнаў, злёгка адбівалі, салілі, пасыпалі перцам. Абсмажвалі з абодвух бакоў да ўтварэння румянай скарынкі. Асобна падсмажвалі цыбуліны, нарэзаня кружамі. Пры падачы на стол палівалі свініну сокам, што ўтварыўся пры смажанні, зверху пасыпалі цыбуляй. Падавалі з чорным хлемам або з драмкамі.

Свініна «Варшчак»

1,5 кг свініны з прораскай (сала з прахлянкамі мяса. – «КГ»), 4 цыбуліны, 2 шклянкі хлебнага квасу, соль, перац, лаўровы ліст.

Свініну нарэзаць, пасаліць, пасыпаць перцам, абсмажыць з абодвух бакоў. На салі, што вытапілася, абсмажыць дробна парэзаня цыбуліны. Мясца з цыбуляй перакласці ў сатэйнік, заліць хлебным квасам і тушыць у печы 15-20 хвілінаў. Есці з блінамі.

Свініна ў цесце

1,5 кг свініны (кумпяк), 400 г здору, 500 г мукі, 2 шклянкі малака, 5 яек, соль, перац, часнок.

Свініну тонка нарэзаць упоперак валокнаў, моцна адбіць, пасыпаючы кожны кавалак соллю, перцам і дробна нарэзаным часнаком. З мукі, яйка і малака падрыхтаваць вадкае цеста, дадаць трохкі солі. Апускаць кавалкі мяса ў цеста і смажыць з абодвух бакоў у вялікай колькасці тлушчу.

Свініна апетытная

1,5 кг свініны, 6-8 зубкоў часнаку, 5 яек, 5-6 ст. лыжак молатых сухароў, 7 ст. лыжак тлушчу, соль, перац.

Свініну нарэзаць з разліку адзін кавалак на порцыю, адбіць, пасаліць, паперчыць, пасыпаць тоўчаным часнаком, скруціць у выглядзе каўбасак (можна змацаваць завостранай драўлянай палачкай), укачаць у сухары, змачыць сырым яйкам і зноў укачаць у сухары. Абсмажыць у вялікай колькасці тлушчу і паставіць на 20-25 хвілінаў у духоўку.

Суп малочны з клёцкамі

2 л малака, 2 шклянкі мукі, 4 яйкі, 3 ч. лыжкі масла, соль, цукар.

Спачатку закіпяціць шклянку малака, пакласці масла, усыпаць муку і, размешваючы, трымаць на невялікім агні 4-5 хвілінаў. Зняць з агню, трохкі астудзіць, дадаць сырыя яйкі, перамяшаць.

У малако, якое кіпіць, пакласці лыжкай клёцкі, варыць, пакуль яны не ўсплыўць на паверхню. Соль і цукар дабаўляюць на смак.

Суп малочны з грэцкімі крупамі

2 л малака, 2 шклянкі грэцкіх крупаў, 5 ч. лыжак масла, соль, цукар.

Спачатку ў ваду, якая кіпіць, усыпаць перабраныя і прамытыя грэцкія крупы і варыць да напуўгатаўнасці. Затым уліць малако і гатаваць яшчэ 15 хвілінаў. Заправіць суп маслам, а пасля дадаць на смак соль і цукар.

Булён курыны з клёцкамі

500-700 г курынага мяса, 2 морквы, 2 цыбуліны, 4 яйкі, 2 шклянкі мукі, 3 ч. лыжкі масла, соль, лаўровы ліст, зелень.

Падрыхтаванае курынае мяса заліць халоднай вадой. Калі вада закіпіць, то зняць пену, пакласці ачышчаныя моркву і цыбуліны, варыць на слабым агні да гатоўнасці мяса, у канцы прыгатавання дадаць соль, лаўровы ліст. Булён працэдзіць. Муку, яйкі, соль, масла, прыкладна палову шклянкі ахалоджанага булёну старанна перамяшаць. З атрыманага цеста адзяляць лыжкай невялікія клёцкі і апускаць іх у булён, варыць 10 хвілінаў.

Іван ЗАХАРЭВІЧ, в. г. І

Калекцыянерам, і не толькі

Паляціць па свеце наш ляляк

У працяг серыі «Птушка года» Міністэрства сувязі і інфарматызацыі Рэспублікі Беларусь нядаўна выпусціла ў абарачэнне паштовую марку № 1406. Яна прысвечаная звычайнаму ляляку (па-руску – обыкновенный козодой), сёлетняй птушцы года ў Беларусі. Праект падрыхтаваны пры садзеянні ГА «Ахова птушак Бацькаўшчыны».

Пра гэтую птушку мы падрабязна пісалі ў № 2. Нагадаем толькі некалькі фактаў. Гэта адзіны прадстаўнік атрада лялякоў у Беларусі (у свеце налічваецца 120 відаў). Вядзе начны лад жыцця, удзень звычайна сядзіць са складзенымі крыламі на зямлі ці галіне дрэва (прычым, сядзе на яе не ўпоперак, а ўздоўж). Адмыслова расфарбоўка робіць яго падобным да кавалка кары, што валяецца ў лесе. Часам могуць выдаць вочы, што блішчаць, як і ў часе небяспекі прыкрывае.

Намалюваў марку Аляксандр Міцянін, дызайн распрацавала Марына Віткоўская. Памер мініяцюры 37 x 26 мм, у аркушы 7 марак і 1 купон. Наклад маркі 35 тыс. асобнікаў.

International» і ГА «Ахова птушак Бацькаўшчыны».

У дзень выхаду паштовай маркі ў абарачэнне на паштамце Мінска праводзілася спецгашэнне на канверце «Першы дзень» (іх аўтар А. Міцянін). Да гэтага выпуску таксама падрыхтаваная картка для картмаксімума (мастак А. Міцянін, дызайн М. Віткоўскай).

Напярэдадні юбілею РСС

Сёлета ў снежні Рэгіянальная садружнасць у галіне сувязі (РСС) адзначыць сваё 30-годдзе. Яна створаная Адміністрацыяй сувязі дзяржавай – удзельніцай СНД 17 снежня 1991 г. з мэтай арганізацыі супрацоўніцтва дзяржавай у галіне паштовай і электрычнай сувязі.

Да юбілею Беларуская пошта выдала марку № 1407. У яе аснове – эмблема РСС. Дызайн мініяцюры распрацаваў Яўген Бядонік. Памер – 26 x 37 мм. У аркушы 9 марак, наклад маркі – 36 тыс. асобнікаў.

У дзень выпуску маркі ў абарачэнне на паштамце Мінска прайшло спецгашэнне на канверце «Першы дзень» (дызайн Я. Бядонік).

Выказваем удзячнасць за дапамогу ў падрыхтоўцы рубрыкі выдавецкаму цэнтру «Марка» РУП паштовай сувязі «Белпошта».

Красавік

Беларускі рэспубліканскі тэатр юнага глядача (Мінск; 1931), заслужаны калектыў Рэспублікі Беларусь – 90 гадоў з пачатку дзейнасці.

1 – **Мураўёва Ала Васільеўна** (1946, Мінск), бібліятэкар, бібліяграф, узнагароджаная медалём Ф. Скарыны, ганаровымі граматамі Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь і Дзяржаўнага камітэта па навуцы і тэхналогіях Рэспублікі Беларусь – 75 гадоў з дня нараджэння.

1 – **«Народная асвета»** (Мінск; 1951), выдавецтва – 70 гадоў з часу заснавання.

2 – **Булычоў Юрый Аляксандравіч** (1921 – 1976), мастак кіно, жывапісец – 100 гадоў з дня нараджэння.

2 – **Старчакоў Уладзімір Васільевіч** (1911 – 1968), жывапісец, мастак-афарміцель, сцэнограф – 110 гадоў з дня нараджэння.

3 – **Вальнец Мікалай Іванавіч** (1921, Слуцкі р-н – 2003), жывапісец, майстар пейзажа і партрэта, стваральнік галерэі партрэтаў – 100 гадоў з дня нараджэння.

3 – **Смольскі Рычард Баляслававіч** (1946, Ліда), тэатразнаўца, тэатральны крытык, педагог, заслужаны дзеяч культуры Беларусі, лаўрэат спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь (1999) – 75 гадоў з дня нараджэння.

Усмешкі

Повар-ракетчык

Некалькі мужчынаў размаўляюць пра службу ў арміі, успамінаюць, хто ў якіх войсках быў.

– Авоь я, – з гонарам гаворыць Мікола, – служыў у ракетнай часці!

– Ого! – з зайздасцю ўсклікнулі мужчыны. – І кім жа ты там быў?

– Поварам...

«Сціплы»

– Я – вельмі сціплы чалавек! – хваліцца Руслан Кірылавіч. – Але ж не ўсе гэта заўважаюць, таму даводзіцца пастаянна напамінаць пра сябе.

Міхась СЛІВА

Шаноўныя чытачы, падпісчыкі!

Наступны нумар «Краязнаўчай газеты» выйдзе 3 красавіка. Будзем разам і надалей!

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПРЭНТ – даўняя мера даўжыні; тое, што і прут.

ПСАВАННЕ МАНЕТЫ – памяншэнне ўладальнікам манетнага права лігатурнай масы або пробы манеты з захаваннем яе ранейшай намінальнай вартасці для атрымання прыбытку. Магчымае адначасовае змяншэнне вагі і пробы. Для маскіроўкі псавання манеты ўжываецца павелічэнне масы пры паніжэнні пробы або павелічэнне дыяметра манеты пры памяншэнні масы.

Псаванне манеты, як правіла, наступала ў выніку грашовых рэформаў (напр., грашовая рэформа Яна Казіміра Вазы, грашовыя рэформы Станіслава Аўгуста Панятоўскага). Паралельнае абарачэнне манетаў рознай якасці, але аднаго наміналу выклікала ў грашовым абарачэнні працэсы, апісаныя Калерніка – Грэхэма законам. У выніку псавання манеты ўзрасталі цэны, неслі страты, хто атрымліваў фіксаваныя ў грашовых адзінках даходы, або трымальнікі вялікіх сумаў наяўных грошай, якія належала абмяняць на новыя манеты. Псаванне манетаў выклікалася неабходнасцю пакрыць вытворчыя страты ад выбару новых манетаў (сыравінай, звычайна, служылі старыя манеты лепшай якасці, напр., тымф). За псаваннем манеты звычайна стаялі фіскальныя інтарэсы скарбу дзяржавы або манарха. Ва ўмовах сярэднявечнай Заходняй Еўропы з адсутнасцю

замкнутага абарачэння дзяржаўных манетаў і татальнага мытнага кантролю псаванне манетаў насіла ланцуговы характар: пры зніжэнні ўтрымання чыстага металу ў манеце суседняй краіны, якая прымалася большасцю ўдзельнікаў гандлёвых акцыяў па намінале, спыніць патак айчынных манетаў лепшай якасці за мяжу было немагчыма, таму выйцем было зніжэнне ў адказ чыстай вагі айчынных манетаў і атрыманне ў выніку гэтай аперацыі даходу. На кожным этапе ўтрыманне высакароднага металу памяншалася на 7 – 20%. Часам адзначаюцца і сістэматычныя адхіленні ад рэмедыума з абарачэннем лішкаў у даход дзяржавы. У старажытным Рыме, напр., афіцыйна фіксаваная частка манетнай эмсіі складалася з манетаў субэратных. Са з’яўленнем папяровага грашовага абарачэння, крэдытнага па характары, са зніжэннем з ужытку манеты са сваёй уласнай вартасцю, паняцце псаванне манеты страціла сэнс, і змяненні ў вартаснай здольнасці болей тычыліся грашовай адзінкі з фіксаваным законам утрыманнем грашовага металу, чым рэальнай манеты.

ПСАЛП – элемент цугляў, што мацаваўся на іх знешніх кольцах ці замест іх дзеля лепшага кіравання канём. З’явіліся ў 3-м – 1-м тысячагоддзях да н.э., існавалі да XIII – пачатку XIV ст. Выраблялі з косці, рога, дрэва, металу даўжынёю 11 – 16 см.

На тэрыторыі Беларусі псаліі розных формаў сустракаюцца з X – XI стст.: стрыжняпадобныя (найбольш пашыраныя), пласціністыя, дуга- і S-падобныя (Ваўкавыск, Полацк, Мінск, Навагрудак, Мсціслаў, Маскавічы).

ПСЕЎДАРУСКІ СТЫЛЬ, рэтра-спектыўна-рускі стыль – умоўная назва розных па сваіх ідэйных вытоках эклектычных кірункаў у рускай архітэктуры 2-й паловы XIX ст. Яго асноўныя рысы – выкарыстанне матываў і дэталей старажытнарускага дойлідства (аб’ёмна-прасторавая кампазіцыя, кагошнікі, шатровыя дахі і інш.).

З 1830-х гг. пашырыўся афіцыйны руска-візантыйскі стыль, які запазычыў шэраг кампазіцыйных прыёмаў і дэкаратыўных матываў з візантыйскай архітэктуры. У 1850-я гг. пад уплывам рамантызму і славянафільства ўзнік кірунак, для

якога характэрнае выкарыстанне адвольна трактованых матываў старажытнарускай архітэктуры (пабудовы архітэктара А. Гарнастаева). У пачатку 1870-х гг. пад уздзеяннем народніцкіх ідэяў узнік новы дэмакратычны варыянт, псеўдарускі стыль, які зводзіўся да пышнага багатага аздаблення будынкаў узорамі рускай народнай вышывкі і разьбы па дрэве. Вядомы пад назвай «рапетаўшчына» (ад прозвішча архітэктара І. Ропета). Прапагандаваўся крытыкам У. Стасавым. Напачатку быў пашыраны ў архітэктуры драўляных выставачных павільёнаў і невялікіх гарадскіх дамоў, потым – у мураванай манументальнай архітэктуры. У 1880-я гг. яго змяніў новы афіцыйны кірунак псеўдарускага стылю, які амаль літаральна капіяваў дэкаратыўныя матывы рускай архітэктуры XVII ст.

(Заканчэнне артыкула ў наступным нумары)

Псеўдарускі стыль. Будынак Магііёўскага абласнога драматычнага тэатра